

AZ ELSŐ HABSBURG-MAGYARORSZÁG (1437–1457) II.

Politikai földrengés – közjogi stabilitás¹ (1440–1452)

LIKTOR Zoltán Attila
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

„Mikoron a gubernátor, az Hunyadi János, hazajött vólna a Budára nagy gazdagságokkal, nyugovék annak utánna két egész esztendeig. És törvényt tón az országban, és egybeszörzé és békélteté az urakat, kik ellenköznek vala egymással. Amellett pénzt is nagy sokat gyűte és mindenféle hadi szörszámokat az jövendő hadakra. És mindenbe és mindeneknél dicsíretes lón az ő gubernátorságának viselése, mert minden embernek – mind szegéneknek, mind bódognak – hamar és igen igaz törvént teszen vala. És mindenekhez nagy kegyességet mutat vala, soha senkit nem nyomorít vala törvéntelenséggel”

(HELTAI Gáspár: *Krónika az magyaroknak dolgairól*)

1. Bevezetés

A szóban forgó húsz esztendőt (1437–1457) politikai és köztörténeti értelemben megtöri (1440–1444) ugyan Jagelló Ulászló lengyel király (1434–1444) behívása a magyar trónra, azonban a rendiség fejlődési tendenciája szempontjából lényeges közjogi síkon éppen ellenkezőleg, egyenes folytatása annak. Az Ulászló által – illetve a később – kiadott dekrétumokból az előző évek közjogi irányának – azaz a rendek államhatalmi jogosítványokban való részesevé szélesítésének – egyértelmű továbbvitele tűnik ki. A politikai realitások számos esetben befolyásolták a közjog fejlődési irányát, mint

¹ Jelen írás a második része *Az első Habsburg-Magyarország* című tanulmányorozatnak, amely a Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) és Hunyadi Mátyás (1458–1490) uralkodása közötti időszakot vizsgálja, különösen a rendiség és a közjog fejlődése szemszögéből.

a városok országgyűlési képviselőinek gyakorlatba hozatala, illetve Hunyadi János kormányzóságának felállítása. Az egyházi javadalmak egyházi személyekkel való betöltése igényének hangoztatása hasonlóan inkább politikai, semmint közjogi igényű lépésnek tekinthető. Annak ellenére, hogy királyok (és egyben dinasztiák) váltották egymást, a közjog szemszögéből meglehetősen folyamatosság és célirányosság állapítható meg. Ez pedig a központi hatalomtól az önkormányzati hatalom – és ezen keresztül a rendiség – erősítése irányába tett egyértelmű lépések sorozata. A korszak dekrétumai a jogfolytonosság helyreállítása illetve megtartása, a törvénytelenések felszámolása eszméjének jegyében születtek, amely mellett a vármegyei önkormányzatok jogköreit is bővítik. A vármegyék mind nagyobb szerepet kapnak a területi kormányzásban, a jogalkotásban, a végrehajtásban és az igazságszolgáltatásban egyaránt. A vármegyei esküdtek intézményének felállítása, illetve a vármegyék (a nádori közgyűlések mintájára történő) közgyűlés tartását kezdeményező fellépései, a tömeges és képviselői (jobban mondva követi) országgyűlések gyakorlatba hozatala mind a vármegyék politikai súlyának növekedését tükrözik a központi hatalommal szemben.

2. Jagelló–Habsburg (Luxemburgi) párbaj a Magyar Királyság birtoklásáért

Habsburg Albert és Jagelló Ulászló lengyel király (1434–1444) között – pápai közvetítésre² a még év elején (1439) megkötött fegyverszünetet³ meghosszabbító,⁴ majd azt felváltó és a háborús konfliktust lezárni szándékozó – béketárgyalások folytak,⁵ azonban a magyar király váratlan halála ‘átírta a forгатókönyvet’, és az Ulászlóval folytatott egyezkedés⁶ (Erzsébet hozzájárulásával)⁷ egy magyar trónra történő meghívással⁸ változott, amelyet elsősorban a közös védelem prioritása kényszerített ki a magyar rendektől.⁹ Erzsébet védve az időközben megszületett gyermeke – és saját – jogát

² ÓVÁRY Lipót: *A Magyar Tudományos Akadémia történeti bizottságának oklevélmásolatai. I. füzet. A mohácsi vész előtti iratok kivonatai.* Budapest, 1890. 430. oklevél (a hivatkozott oklevéltárak esetében a forráshely sorszáma és nem a forráskiadás oldalszáma jelöljük).

³ TELEKI József: *Hunyadiak kora Magyarországon. Oklevéltár X.* Pest, 1853. [a továbbiakban: *Hunyadi oklt.*] 17. Habsburg Albert, Jagelló Ulászló lengyel király valamint litván nagyfejedelem és Jagelló Kázmér herceg között létrejött a fegyverszünet (1439. jan. 4. Krakkó).

⁴ ÓVÁRY i. m. 431.

⁵ ÓVÁRY i. m. 432. Pálóczy László (későbbi országbíró) és Berzeviczi Péter személyében teljhatalmú biztosokat bízott meg Albert a békekötéshez.

⁶ ÓVÁRY i. m. 433.

⁷ DÜMMERTH Dezső: *A két Hunyadi.* Budapest, Panoráma, 1985. 36.

⁸ ÓVÁRY i. m. 434.

⁹ BAK M. János – Pál ENGEL – James ROSS SWEENEY (szerk.): *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary 1301-1457. Decreta Regni Medieualis Hungariae 1301-1457.* Salt Lake City, 1992. [a továbbiakban: *DRMH II.*] 1440. évi dekrétum előbeszéde. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy a magyar királlyá választott Ulászló lengyel király és litván nagyfejedelem a litván fejedelemséget magyar királlyá választásával átengedte (1440) öccsének Kázmér hercegnek, azaz a közvetlen befolyása a litván ügyekre (és nyilván a litván hadseregre is) ezzel meglehetősen korlátozottá vált. Lásd: NORMAN DAVIES: *Lengyelország története.* Budapest, Osiris, 2006. 122., Tehát az ‘I. Ulászló birodalma’ (lásd a 2. számú mellékletet) mint politikai-katonai realitás fenntartásokkal kezelendő! Igaz, Ulászló továbbra is megtartotta a litván

a trónra, a főurak és főpapok egy csoportjával fiát, Lászlót Székesfehérváron megkoronáztatta, amelyet a rendek egy (másik) része érvénytelennek tekintett.¹⁰ Ezzel majdnem egyidőben viszont Jagelló Ulászló – felelevenítve a magyar–lengyel személyközi unió emlékét – elfogadta a rendektől (legalábbis annak egy részétől) neki felajánlott magyar Szent Koronát. Ebből hosszú évekig tartó politikai és közjogi konfliktus származott a ‘Habsburg-párti’ (azaz lényegében Luxemburgi Erzsébet királynét támogatók) illetve a Jagelló- király hívei között, amely a magyar közjog terén számos kérdést vetett fel és annak megnyugtató rendezését tette volna szükségessé. Így különösen a nemzet királyválasztási szabadságának határai – azaz korlátozott-e az vagy sem –, a királyi család tagjainak örökösödési joga, a Szent Korona hiányában legitim uralkodó lehet-e a megválasztott Ulászló.

Erzsébet az apja utolsó éveiben és férje uralkodása alatt is többnyire mellőzött, vele egyébként rokonságban álló, őt támogató és tőle a ‘hatalomba való visszatérést’ remélő Garay–Cillely liga tagjait igyekezett a legfontosabb egyházi és világi javadalmakba juttatni. Ennek keretében értékelhetjük, hogy Pálóczy György esztergomi érseket (†1439) követően Erzsébetnek – némi kerülővel¹¹ – sikerült keresztülvinnie, hogy a legfőbb magyar egyházi hivatalt – hosszú idő után – újfent az őt támogató liga tagja, felsőlindvai Széchy Dénes (anyja, Garay Ilona révén közeli rokonságban lévén a Garay–Cillely ligával) foglalja el. Ez önmagában is jól mutatja, hogy Erzsébet magát valóban az ország (uralkodó) örökösének tartotta,¹² aki valóságban gyakorolta a főkegyúri jogot (is) Albert király életében ugyanúgy, mint utána.

nagyfejedelmi címet, hiszen még a Kassának 1443-ban írott levelében is használja azt *Hunyadi oklt.* 56. „*Lythuanieque princeps supremus et heres Russie*”.

¹⁰ C. TÓTH Norbert: A királyi pár Csehországban 1522–1523. In: BAGI Dániel – FEDELES Tamás – KISS Gergely (szerk.): „*Köztes-Európa*” vonzásában. Pécs, Kronosz. 2012. 84.: II. Lajos is – koronázását (1508) követően – jóval később (1521) tette le a koronázási esküt, tehát az ugyanúgy érvényes volt, ahogyan László székesfehérvári (1440-ben történt) koronázása is, hiszen a rendek később azt csak elismerték.

¹¹ KUBINYI András: Szécsi Dénes bíboros prímás. In: VALTER Ilona (szerk.): *Entz Géza nyolcvanadik születésnapjára Tanulmányok*. Budapest, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1993. 100. Erzsébet Albert tudta és beleegyezése nélkül juttatta Széchy Dénest a győri és az időközben megüresedő – Rozgonyi Péter halála (1438) – egri püspökség élére, amelyet Albert nem hagyott jóvá. A vita Rómáig jutott, amelynek eredményeképpen Széchy végül megtarthatta Egert (1438–1439), amit egy bíborosi kalappal – Rómában ezt is sikerrel járta ki Erzsébet – is megtoldott pártfogója, azonban az esztergomi érseki szék megüresedése számára – és Erzsébetnek egyaránt – kedvező lehetőséget nyújtott.

¹² Erzsébet úgy Ulászló megválasztása előtt (VARJÚ Elemér: *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez I. (1214–1457)*. Budapest, 1908. [a továbbiakban: *Bánffy oklt.*] „*Elyzabeth dei gracia regina Hungariae, Dalmaciae, Croaciae etc. Austriaeque et Styriae ducissa necnon marchionissa Moraviae etc*”), mint után, tudatosan használta a címeit (BÁRTFAI SZABÓ László: *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez I. Oklevelek (1229–1499)*. Budapest, Stephaneum, 1919. [a továbbiakban: *Csáky oklt.*] 388. „*Elizabeth Dei gracia regina Hungariae Dalmacie Croacie etc. heres Bohemie ac Austrie et Stirie ducissa necnon marchionissa Moravie etc*”).

A Habsburg-párti Széchy, miután Budán (talán)¹³ kényszer alatt (Garay Lászlóval együtt) hűségesküt tett Ulászlónak¹⁴ – mint politikai realitást – őt is megkoronázta. Jagelló Ulászló fejére került tehát a magyar korona, de nem a Szent Korona – lévén időközben Erzsébet elzalogosította Habsburg Frigyes római királynak¹⁵ – és ezt a jogbizonytalanságot megoldandó jutottak el a magyar alkotmányos identitás egyik legalapvetőbb eszméjének kinyilatkoztatására. Ennek szellemében tettek kísérletet, hogy elvonják a Szent Koronában megtestesülő államhatalom teljességét és áthelyezzék azt Szent István fej-ereklyetartójába, amellyel Ulászlót végül megkoronázták (1440. júl. 17.) illetve felhatalmazták a kormányzásra és uralkodásra.¹⁶ Ulászlót, aki használta is a bevett uralkodói formulát¹⁷ – mint politikai realitást – külföldön is elfogadták.¹⁸ Régi magyar szokás szerint¹⁹ megerősítették vele minden régi jogukat, kiváltságukat, ősi és helybenhagyott szokásukat, amelyeket az előző királyoktól nyertek.²⁰

Jagelló Ulászló magyar királyként, elsősorban a magyar rendek (különösen a bárók) – a két fél (az ‘Ulászló- és az Erzsébet-párt’) közti – megosztottsága miatt meglehetősen labilis belpolitikai helyzetet ‘örökölt’, amin szinte egész uralkodása alatt a híveinek – csakúgy mint Erzsébet is²¹ – tett különböző kegyelmi aktusokkal,²² birtok- és java-

¹³ Kubinyi András álláspontjával – a kényszerítésre vonatkozóan – nem ért egyet PÁLÓSFALVI Tamás: Cilleiek és Tallóciak: Küzdelem Szlavóniáért (1440–1448). *Századok*, 134. (2000) 52.

¹⁴ KUBINYI i. m. 101. Azt, hogy Széchy nem tartozott Ulászló feltétlen hívei közé az a tény is világosan tükrözi, hogy mint esztergomi érsek nem kapta meg a kancellárságot, azt majd csak jóval később (1450) foglalhatta el, amelynek valószínűsíthetően komoly kül- és belpolitikai előzményei (1448 – Rigómező, a Hunyadi-párt személyi veszteségei, a Griska elleni sikertelen hadműveletek (1449) stb.) lehettek.

¹⁵ A Szent Korona megszerzésére ld. MOLLAY Károly (ford.): *A korona elrablása, Kottanner Jánosné emlékirata 1439–1440*. Budapest, Magyar Helikon, 1978.

¹⁶ *DRMH II.* 1440. évi dekrétum előbeszède. A Szent Korona-eszméje kapcsán ld. BARTONIEK Emma: *A magyar királykoronázások története*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1987. 67–84.; Ulászló oklevelein

¹⁷ LUKINICH Imre: *A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára I. (1351–1510)*. Budapest, MTA, 1937. [a továbbiakban: *Podmaniczky okl.*] 13. „*Nos Wladislaus Dei gracia Hungariae, Polonie, Dalmatie, Croatie etc. rex, Lythwanieque princeps supremus et heres Ruscie*” (1440. aug. 2.).

¹⁸ ÓVÁRY i. m. 435. A velencei Signoria Ulászlónak írott levelében a Zsigmonddal fenntartott jóviszony további megőrzését várja a magyar királytól (1440. dec. 17. Velence), 437. amelyet később is fent kívántak tartani, a bosnyákokat magyar részről érő esetleges támadása esetén semlegességet ígérve (1443. febr.).

¹⁹ WERBŐCZY István: Hármaskönyv. In: MÁRKUS Dezső (szerk.): *Corpus Juris Hungarici – Magyar törvénytár*. Budapest, Franklin, 1897. [a továbbiakban: *HK.*] I. 9. 6 §.

²⁰ *DRMH II.* 1440. évi dekrétum előbeszède.

²¹ *Bánffy okl.* 442. Erzsébet egy magszakadás („*per defectum seminis*”) miatt a koronára háramlott birtokot adományoz híveinek, köztük losonci Bánffy Dezső vajdának a neki és a Szent Koronának tett hűséges szolgálataikra („*Cum nos pro fidelibus servitiis fidelium nostrorum magnifici Desew [...] wayoudae partium nostrarum Transsilvanarum [...] per eos maiestati nostrae et sacrae huius regni nostri Hungariae coronae fideliter exhibitis*”) tekintettel (1440. jan.), amelyet újabb 444. (1440. máj.), és újabb 445. (1440. jún.) követ.

²² NAGY Imre – VÉGHÉLY Dezső – NAGY Gyula (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár 2. (1364–1498)*. Budapest, 1890. [a továbbiakban: *Zala okl.*] 249. „*Nos Wladislaus dei gracia Hungariae [...] etc. [...] qua delinquentibus [...] Zaladiensis comitatum nobiles super nota seu labe infidelitatis quam ipsi sub nomine Johannis de Zeech domini ipsorum pridem notabilis rebellis nostri [...] eorum universis gratiam et misericordiam duximus faciendas speciales*”.

dalomadományokkal²³ (sőt olykor a másik fél által tett korábbi adomány megerősítésével)²⁴ igyekezett javítani.²⁵ [Érdekesség, hogy az Ulászló-párt döntő többsége azokból a bárókból ‘verbuválódott’ akik közül többen (Tallóci Matkó, Rozgonyi György)²⁶ személyesen jártak el (a vádak szerint a lengyel uralkodó körökkel ‘kokettáló’ és Alberttel szemben éppen Jagelló Ulászló magyar királyságát szorgalmazó)²⁷ Cilley Borbála le tartóztatásában.] Ráadásul a belső békére az állandósuló török fenyegetettség – Tallóci Jován által sikerrel megvédett Nándorfehérvár sikertelen török ostroma (1440),²⁸ illetve Erdélyben bekövetkezett (1442) török dúlás²⁹ – miatt égető szüksége lett volna. Ulászló a feszültséget igyekezett csillapítani és lehetőség szerint kiegyezni Erzsébettel, amely-

²³ Erzsébet mellett állt – természetesen a rokoni szálak következtében is – a Garay–Cilley liga, amelynek legfőbb célja volt, hogy a Zsigmond utolsó éveiben háttérbe szoruló (és az Albert alatt sem teljesülő) érdekeiket érvényesíthessék, azaz újra birtokba vegyék azokat az országos javadalmakat, hivatalokat, amelyeket Zsigmond alatt többnyire birtokoltak. Erre Erzsébet kísérletet is tett, ennek szellemében változtatta le – a nádorságról Héderváryt meg sem próbálta elmozdítani, hiszen ahhoz a rendek beleegyezése is szükséges lett volna – csesdi Báthory István országbíró (1435–1440) és nevezte ki Kórógyi Jánost (1440 jún.), ahogyan Tallóci Matkót a szlavón bánágból és helyére Cilley Frigyes (1440 máj.) nevezte ki. Ezzel szemben Ulászló az Erzsébet-párti losonci Bánffy Dezsőt fosztja meg erdélyi vajdaságtól (1440) és helyébe előbb a kusalyi Jakcs testvéreket majd Ujlakyt és Hunyadi nevezte ki (1441 márc.), Tallóci megtartja szlavón bánágában, viszont a Habsburg-párthoz csatlakozó Perényi Jánost leváltja tárnokmesterei hivataláról (1443 ápr.) és helyébe guthy Ország Mihályt nevezte ki – ez utóbbira vonatkozólag lásd részletesebben Novák Adám: János Perényi, Master of the Treasury and his Relationship with the Upper-Hungarian Cities (1438–1458). *Mesto a dejiny*, 5. (2016) 1. 76–88. – csakúgy, mint korábban a kincstartónak is (1440. júl.). Jellemző, hogy Ulászlótól a kancellárságot sem a Habsburg-párti Széchy Dénes érsek kapta, hanem Rozgonyi Simon egri püspök (1440. szept.).

²⁴ *Bánffy oklt.* 450. Ulászló megparancsolja a konventnek, hogy vezesse be Bánffy Dezső volt erdélyi vajdát – elmaradt fizetségük kárpótlása gyanánt – Erzsébet királyné által neki tett adományokba (1441. máj.).

²⁵ RADVÁNSZKY Béla – ZÁVODSZKY Levente: *A Héderváry-család oklevéltára I.* Budapest, MTA, 1909. [a továbbiakban: *Héderváry oklt.*] 163. Ulászló Brankovics György rácsdespotától hűtlensége miatt elvett birtokait (Debrecen és Böszörmény városokat) Héderváry Lőrinc nádornak és utódainak adja (1440. júl.), uo. 164.; megerősíti a Héderváryak rokonságának (Garay, Kórógyi) még Zsigmondtól nyert adományait (1440 okt.), uo. 165.; később minden hűtlenségbe esettől elkobzott birtokot Héderváry Lőrinc nádornak ad (1441. jan.), uo. 170.; megerősíti Héderváry Lőrinc (valamint fiai) és Tamásy János közti kölcsönös testvérré fogadást (uo. 169.); s egyúttal lemond minden királyi jogról a birtokokat illetően (1443. márc.), ld. *Bánffy oklt.* 449. Ulászló megadományozza Bánffy Dezső volt erdélyi vajdát (1441. máj.), ld. *Hunyadi oklt.* 39. Hunyadi Jánosnak jelentős birtokokat adományoz Hunyad és Temes vármegyékben (1440. aug.), ld. NAGY Imre – DEÁK Farkas – NAGY Gyula: *Hazai oklevéltár (1234–1526)*. Budapest, 1879. [a továbbiakban: *Hazai oklt.*] 343. Az egri káptalan jelenti Ulászlónak, hogy az általa megadományozottat bevezette birtokába (1440. aug.), ld. THALLÓCZY Lajos – BARABÁS Samu: *A Blagay-család oklevéltára*. Budapest, 1897. [a továbbiakban: *Blagay oklt.*] 181. Ulászló a Blagayaknak adja a Zágráb vármegyei Osztrosec várát minden tartozékával (1441. jún.).

²⁶ PÁLOSALVI (2000) i. m. 49.

²⁷ DÜMMERTH i. m. 24–25.

²⁸ MÁLYUSZ Elemér: A négy Tallóci fivér. *Történeti Szemle*, 23. évf., 1980/4. 566.

²⁹ PÁLOSALVI Tamás: Az 1442. évi márciusi török hadjárat. Adalékok Hunyadi János első törökellenes harcainhoz. *Történelmi Szemle*, 43. évf., 2001/1–2. 43–55. Hunyadi János vajda vezetésével az Erdélybe nyomuló török sereg legyőzését követően Havasalföldre vonult magyar sereg (ápr. 10. – máj. 25 között), megtörve a törökbarát vajda uralmát, visszahelyezte a magyarbarát Basarab vajdát a hatalomba, helyreállítva ezzel a magyar befolyást az oláh vajdaságban. Ezzel a lépéssel Hunyadi vajda egyértelműen

hez a rendek is csatlakoztak.³⁰ Ezt részben elősegítette a biztos bukó Erzsébet (minden téren kicsúszott a kezéből az irányítás, hiszen tőle a fia felett nem csupán a jogi de a tényleges gyámságot – illetve a Szent Korona birtokát – is megszerezte a magyar rendekkel ellenkező Habsburg Frigyes római király) mögül kihátráló Cilleyek magatartása is.³¹ Erzsébet maga is szorgalmazta a tárgyalásokon való rendi részvételt,³² és bár az uralkodók személyes találkozója tervben volt,³³ a konfliktust Erzsébet váratlan (?) halála (†1442 dec.) – ha meg nem is oldotta, de mindenképpen – mérsékelte.

A belpolitikai feszültség ezt követő viszonylagos enyhülése,³⁴ illetve a nemesség nagy részének³⁵ Ulászló mellé állása lehetővé tette számára a királyi hatalom megerősítésének – legalább az igény szintjén történő – megfogalmazását.³⁶ Az 1443 elején egybehívott országgyűlésen keresztülvitte egy törökkel szemben – egyébként nemzetközi összefogás keretében megvalósítani tervezett³⁷ – még az év nyarára kiállítandó hadsereg és az ahhoz szükséges pénz előteremtését,³⁸ illetve a királyi parancsoknak nem engedelmessé, azokat végre nem hajtó méltóságok elmozdításának jogát biztosító rendelkezés beiktatását.³⁹ Cserében vállalta az engedély nélkül épített,⁴⁰ és az

szakítani kívánt a zsigmondi védelemre berendezkedő politikával és a „frontvonal” minél délebbre való vitelét tűzte ki célul, éppen az erdélyi – immár többszöri – török betörés példáján okulva.

³⁰ *Hunyadi oklt.* 47., 48. Ulászló király meghatalmazást ad bárók és püspökök részére Erzsébet királynéval folytatandó tárgyalásokra (1441. szept.9. Buda), majd egy nappal később a rendek is maghatalmazást adtak saját követüknek (ólnodi Zudar Simon főpohárnokmesternek) az Erzsébettel való tárgyalások folytatására az ország nevében. (1441. szept.10. Buda).

³¹ PÁLOSFALVI (2000) i. m. 64.

³² *Hunyadi oklt.* 53. Erzsébet királyné levele Körmöc városnak, hogy küldjenek követeket az Ulászlóval való – pápai közvetítésre létrejövő – találkozóra. (1442. aug. Pozsony).

³³ *Hunyadi oklt.* 54., 55. Ulászló és Erzsébet királyné kölcsönösen kiadott menlevelei a másik fél számára a tárgyalások folytatására.

³⁴ *Hunyadi oklt.* 62. Egyik állomása ennek az Ulászló és a felvidék egy részét megszállása alatt tartó cseh Giskra János közti fegyverszünet. (1443).

³⁵ *Hunyadi oklt.* 61. A bárók egy része nem hódolt meg Ulászlónak és a Habsburg-orientáció mentén politizált. Ennek oszlopos tagjai voltak a Cilley grófok, akik Habsburg Frigyes római királlyal, Zsigmond, László és Albert osztrák hercegekkel mindenki ellen (kivéve a Szent Római Birodalmat és a Szentszék) véd- és dacsövetséget kötöttek. (1443. aug. Neustadt).

³⁶ *Hunyadi oklt.* 56. Ulászló parancslevele a Habsburg-párti Kassához, hogy embereinek engedelmessé jenek (1443. jan.).

³⁷ ÓVÁRY i. m. 438. Velence csatlakozást ígér a pápának egy törökellenes hadjáratához (1443. ápr.), uo. 440., bár Velence előbb Itália, mintsem Konstantinápoly megsegítését vagy a magyar király törökellenes hadjáratát helyezné előnybe (1443. máj.).

³⁸ *DRMH. II.* 1443. évi I. tc., *Hunyadi oklt.* 58. Hunyadi János vajda a Tolna megyei adószedőkhöz intézett parancsa szerint a király és a rendek által megszavazott rendkívüli hadiadó („de pecunia taxalia extraordinaria prenotata de dicto comitatu Tolnensi proueniente, atque per dominum nostrum Regem et Regnicolas”) beszédésének tárgyában rendelkezik (1443. ápr. 25. Apátfalva).

³⁹ *DRMH. II.* 1443. évi IV. tc., e rendelkezésnek inkább politikai mint közjogi indoka volt, hiszen a közjogi főméltóságok leváltásának joga a királyt illette meg, amit Ulászló már ez előtt is gyakorolt, ld. pl. *Bánffy oklt.* 448. Ulászló leváltja losonczy Bánffy Dezső erdélyi vajdát és helyébe Hunyadi Jánost és Ujlaky Miklóst nevezi ki (1441. márc.), de a többi esetet is ENGEL i. m. (1996).

⁴⁰ A várépítés királyi engedélyhez kötött volt. Ld. *Hazai oklt.* 327.

időközben a bünözés ‘fészkeivé’ váló (leginkább a bárók kezén lévő) erősségek lerontásának – a gyakorlatban egyébként kivihetetlen – kieszközlését.⁴¹ Mindemellett az uralkodónak ügyes – nem túl elvszerű, de annál inkább gyakorlatias politikai – ‘húzásaival’ sikerült megzavarnia a Habsburg-párti ‘ellenzékét’, és azzal saját belpolitikai helyzetét erősíteni.⁴²

Az 1443-1444 telén vezetett – a tervezett nagy nemzetközi összefogás elmaradása⁴³ következtében kizárólag magyar részvételű – törökellenes dicsőséges hosszú hadjárat, mint óriási külpolitikai⁴⁴ és hadi siker⁴⁵ megnyitotta az utat a teljes belpolitikai konszolidáció előtt, amelyet Ulászló – az országgyűlést összehívva – teljességgel ki is használt. A győzedelmes hadjárat utáni légkörben összeült budai országgyűlésen (1444) keresztülvitt rendelkezések a királyi hatalom megerősödésének irányába történő politikai elmozdulás egyértelmű bizonyítékai.

Az uralkodó elvárta a rendektől, hogy saját pecsétjük alatt kelt oklevélben tegyenek neki hűségesküt, hogy kizárólag őt tekintik törvényes magyar királynak, senki másét.⁴⁶ (Ez önmagában jól mutatja a legitimitás és legalitás körüli közjogi bizonytalanságot, amelyet e fajta politikai aktusokkal igyekeztek ellensúlyozni) Kitzúznak továbbá egy határidőt, hogy a hozzá hűségre megtérők közkegyelmet kapnak, aki nem teszi le a hűségesküt, annak birtokait elkobozhatja.⁴⁷ Eltiltják – fő- és jószágvesztés terhe mellett az – idegen zsoldosok behozatalát az országba, illetve a király és az ország ellenségével való szerződészkötést.⁴⁸ A jószágvesztésben elmarasztalt esetében a végrehajtásban a (fő)ispánok és a vármegyék szerepét növelik meg.⁴⁹ Elrendelik az Albert halála után kelt ítéletek hatályon kívül helyezését, illetve minden eljárás újrafelvételét a nyolcados

⁴¹ *DRMH. II.* 1443. évi V. tc.

⁴² *Hunyadi oklt.* 63., 64. Az ‘ellenzéki táborba’ tartozó személyek foglyul ejtése megzavarta a Habsburg–Cilley szövetséget és annak felfüggesztését eredményezte (1443. szept. 21–24., Gratz).

⁴³ Óváryi. m. 442. Velence kihátrált a hadjárat mögül, s a felelősséget a pápaságra hárította a pénzsegély elmaradása miatt (1443. aug.).

⁴⁴ Óváryi. m. 446. A magyar korona (király) hűségétől Velence fősege alá húzó (lázado) dalmát városok kérését Velence – a magyar király hadi sikerei miatt nem mervén felvállalni a konfliktust Magyarországgal – határozottan visszautasítja (1444. febr.).

⁴⁵ Óváryi. m. 443. Velence Ulászló magyar királynak és Hunyadi Jánosnak gratulál a törökök felett aratott győzelméhez (1444. jan. 15.), uo. 448.; és ígéretet tesz követei útján a magyar királynak és a Szentszéknek, hogy a következő törökellenes hadjáratban részt vesz (1444. márc.).

⁴⁶ *DRMH. II.* 1444. évi I. tc.

⁴⁷ *DRMH. II.* 1444. évi VI. tc., Ulászló már korábban is adott kegyelmet a hozzá visszatérő hűtleneknek, mint bátmonostori Töttös Lászlónak, ld. KAMMERER Ernő: *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idős ágának okmánytára IX. (1440-1457)*. Budapest, MTA, 1899. [a továbbiakban: *Zichy oklt.*] 42.

⁴⁸ *DRMH. II.* 1444. évi XXVIII., XXIX. tc.

⁴⁹ *DRMH. II.* 1444. évi XXV. tc., e rendelkezést még a későbbiekben is alkalmazták, ld. MIHÁLYI János: *Máramarosi diplomák a XIV. és a XV. századból*. Máramarossziget, 1900. [a továbbiakban: *Máramaros*] 213. A hatalmaskodók (idegen zsoldosokat behozó és azokkal hatalmaskodók) birtokait Pöstyény Mihály máramarosi (fő)ispán és sókamaraispán a négy megnevezett szolgabíróval a kormányzó és a vármegyei közgyűlés felhatalmazásával, „*ex speciali mandato et precepto domini nostri domini Johannes de Hunyad regni Hungarie gubernatoris et ex voluntate ac consensu singulorum procerum dicti Comitatus Maramarosiensis congregationem generalem nobilium*” lefoglalja (1453. jan.).

törvénszékeken.⁵⁰ Ezért érvénytelenítenek minden adományt, amit – kivéve, amelyet a királyi birtokokból – azóta tettek,⁵¹ a jogtalanul elfoglalt királyi- és magánbirtokokat vissza kell adni jogos birtokosának,⁵² a hatalmaskodókat pedig az első nyolcados törvénszékeken kell elmarasztalni,⁵³ ahogyan a hadjárat idején kárt okozót is.⁵⁴

Eskü letételére kötelezik a bárókat illetve a (fő)ispánokat, hogy sem maguk, sem oficiálisaik hatalmaskodást nem követnek el, sem el nem tűrik azt.⁵⁵ Eltiltják a (fő)ispánokat attól, hogy nemes birtokára hivatlanul szálljanak, ha mégis megteszik és ott kárt okoznak, akkor hatalmaskodásban kell őket elmarasztalni.⁵⁶ A vármegyékben négy jómódú [vármegyében birtokos (szemben az alispánsággal, amelyet csak Hunyadi Mátyás kötött a Decretum Maiussal (1486) helybéli nemeshez] becsületos nemes esküdt – akik fölött a (fő)ispán a szolgabírákkal és a vármegyei közgyűléssel együtt gyakorol jogahtóságot – választását rendelik el, akik a magisztrátust segítik az ítélezésben⁵⁷ illetve az oklevelek kiadásában.⁵⁸ Összefüggésben állhat ennek az intéz-

⁵⁰ *DRMH. II.* 1444. évi XIII., XXVI. tc. E rendelkezés az igazságszolgáltatás folytonosságának helyreállítása érdekében tett fontos lépésnek számított, és azt a kormányzat igyekezett is minél előbb a gyakorlatban is érvényre juttatni, Rozgonyi György országbíró bírságot is vet ki az oktavalis szék előtt meg nem jelenő felet súlytandó, ld. *Zala oklt.* 257. „*Nos comes Georgius de Rozgon iudex curie domini Wladislai de gracia Hungarie Polonie Croacie etc. regis damus pro memoria cum nuper prefatus dominus noster rex unacum prelati et baronibus ac proceribus regni sui [...] que in ultima octava tempore condam domini Alberti regis vertebantur in eodem statu in qou tunc existebant [...] reinchovari deberent*”. (1444. szept.).

⁵¹ *DRMH. II.* 1444. évi XIV. tc.; *Blagay oklt.* 183. Kasztellán Ferenc tiltakozik a várának Ulászló általi eladományozása és a Blagayak általi kiostromlása ellen (1442).

⁵² *DRMH. II.* 1444. évi V. tc. Ha közvetlenül nem is, de a várnai bukás következtében meggyengült Ulászló-pártiak közül voltak, akik kénytelenek voltak alávetni magukat e rendelkezésnek, mint például Rozgonyi János (a későbbi erdélyi vajda) a Kanizsayaktól elfoglalt (Kapunvár és Sárvár) várakat volt kénytelen visszaadni a Kanizsayaknak, ld. REISZEG Ede: A Kanizsaiak a XV. században. Első közlemény. *Turul.* 55. (1941) 27.

⁵³ *DRMH. II.* 1444. évi XX. tc. Ennek a rendelkezésnek sem sikerült teljes mértékben érvényt szerezni, felek meg nem jelenése lassította az igazságszolgáltatást, ld. *Bánffy oklt.* 456. „*Nos comes Georgius de Rozgon iudex curiae domini Wladislai [...] pro non venienti [...] et pro non statutione dicti Johannis in una marca commisimus fore convictum*”.

⁵⁴ *DRMH. II.* 1444. évi XXVII. tc.; *Hazai oklt.* 350. Egy nemes panaszt tesz a vármegyénél, mert őt a hadjárat idején meglópták (1446).

⁵⁵ *DRMH. II.* 1444. évi IX. tc., SZAKÁLY Ferenc: *Ami Tolna vármegye középkori okleveleiből megmaradt (1314–1525)*. 1998. [a továbbiakban: *Tolna*] 104. Ujlaky Miklós vajda, macsósi bán és (fő)ispán parancsa az alispánokhoz, akik egy hadat elmulasztó nemes jobbágyainak birtokait a bán nevében lefoglalták és a jobbágyoknak károkat okoztak, hogy a jogsértést szüntessék meg, a birtokot adják vissza, és térítsék meg a kárt (1441).

⁵⁶ *DRMH. II.* 1444. évi XXIII. tc.

⁵⁷ BARABÁS Samu: *A római szent birodalmi gróf Teleki család oklevéltára II. (1438–1526)*. Budapest, Atheanum, 1895. [a továbbiakban: *Teleki oklt.*] 14. „*Nicolaus Cheh de Reud comes de Thorda, item Dominicus de Zengel et Michael Cassari iudices nobilium comitatus de Thorda [...] commisimus eosdem in capitali sententia*”.

⁵⁸ *DRMH. II.* 1444. évi X. tc. A törvényt végrehajtották ugyan, de nem ment át teljesen a gyakorlatba, ld. KÁDÁS István: Sárvári László és az 1444. évi X. törvénycikk. In: TERNOVÁ CZ Bálint (szerk.) *Opuscula historica I. Történeti tanulmányok a XIV. és a XV. Eötvös Konferenciáról*. Budapest, ELTE Eötvös Jó-

ménynek a felállításával a tény, hogy Albert halála után a nádori közgyűlések nem működtek,⁵⁹ és ennek pótlására – legalábbis valamilyen mértékben – állíthatták fel (talán) a nemesség vagy a vármegyék kérésére. A vármegyei törvényszék és az egész igazságszolgáltatás pártatlanságára – bár azt sérthette ugyan az alispánok személyi függése a (fő)ispánoktól⁶⁰ – kiemelt figyelmet fordítottak.⁶¹

A hatalmaskodva elfoglalt káptalan vagy konvent által kiadott okleveleket érvénytelenítik,⁶² továbbá újra eltiltják a világiak egyházi javadalomszerzését,⁶³ illetve a kegyúri jog gyakorlását, kivéve, ha azt az alapítással együtt szerezte meg.⁶⁴ Megerősítik a király azon jogosítványát, hogy a méltóságokra szabadon nevezhessen ki illetve válthasson le onnan akit akar, köztük magát a nádort is.⁶⁵ Mindezek a – dolog politikai oldalán túl – Szent Korona hiányában történt koronázás körüli jogbizonytalanságot is tükrözik.

zsef Kollégium, 2015. 45. A törvényi rendelkezést majd jóval később Hunyadi Mátyás *Decretum Maiusa* (1486) elevenítette fel a nádori közgyűlés eltörlése okán a vármegyei törvényszék megerősítésére.

⁵⁹ TRINGLI István: Két szokásjogi norma a közgyűlések működéséről. *Történelmi Szemle*, 39. évf., 1997/3–4. 395.

⁶⁰ A (fő)ispánok 1486-ig azaz a *Decretum Maius*ig önkényesen nevezték ki az alispánokat, pl. *Héderváry oklt.* 190. Héderváry Imre macsói bán, amikor (apja után) mosoni (fő)ispán lett, új alispánt nevezett ki (1447). A kérdéskört érintően bővebben ld. HOLUB József: *A főispán és alispán viszonyának jogi természetete*. Budapest, Fejérváry Emlékkönyv, 1917. 186–211.

⁶¹ *Héderváry oklt.* 204. Az országgyűlésen együtt lévő karok és rendek parancsa Kórógyi János macsói bánnak és baranyai (fő)ispánnak, hogy ha Héderváry László egri püspök és Héderváry Pál elégedetlen lenne a vármegye ítéletével, akkor terjesszék föl azt eléjük (1450). C. TÓTH Norbert: *Ugocsa megye hatóságának oklevelei. (1290–1526)*. Budapest, MTA. 2006. 50. Pálóczy László országbíró parancsa Ugocsa magisztrátusához, mivel az alperes elfogultnak tartja a bíróságot, így a jog ösvényét járó ítélethozatalra hívja fel a vármegyét, ami alapján meghozott ítélettel, ha bármelyik fél elégedetlen lenne, akkor küldje fel a vármegye az ügyet a királyi jelenlét elé a kúriába (1452).

⁶² *DRMH. II.* 1444. évi XXVII. tc., *Tolna* 105. Ujlaky Miklós vajda, macsói bán és tolnai (fő)ispán parancsa alispánjaihoz, hogy a zavaros időkben Nagy István által erőszakosan elfoglalt szerzetesi rend birtokait szerezze vissza a rendnek (1445); Héderváry Lőrinc nádor vizsgálati kezdeményezése (111) alapján a vármegye megállapítja (113), hogy a konventet kár érte jogtalan felkérés miatt (adót és úrbéri szolgáltatásokat szedtek a bitorlók) és annak védelmére illetve a bitorlók kivetésére szólítja fel (116) ennek okán Hunyadi a vármegye magisztrátusát (1447).

⁶³ THALLÓCZY Lajos – BARABÁS Samu: *A Frangepán család oklevéltára I. (1333–1453)*. Budapest, 1910. [a továbbiakban: *Frangepán oklt. I.*] 334. Az országtanács parancsa Frangepán Györgynek és Bertalanak, a győri püspökség kormányzóinak, hogy ne kényszerítsék a pozsonyiakat a győri útra, ahol vámot szednek tőlük (1445).

⁶⁴ *DRMH. II.* 1444. évi XV. tc.; *Zichy oklt.* 67.

⁶⁵ *DRMH. II.* 1444. évi II. tc. E rendelkezésnek inkább politika elméleti (vagy inkább közjogi vonatkozása) mint politikai gyakorlati jelentősége lehetett, hiszen Ulászló már a kezdetektől fogva – a nádori hivatalát nem érintve – élt e jogosítvánnyal, ld. ENGEL i. m. (1996). Az önkényes nádorváltás illúzióját azonban eloszlatja C. TÓTH Norbert: Nádorváltás 1458-ban. Mátyás király első országgyűlésének időpontja. *Turul*, (2011) 98–101. E szerint 1458-ban Garay nádort Mátyás nem önkényesen váltotta le, ahogyan guthy Országh Mihályt sem önkényesen helyezte a hivatalába. Felhívja a figyelmet, hogy a nádorságban beállt csere kísértetiesen hasonlít az 1402-ben Pozsonyban az országgyűlésen bekövetkezett nádorváltásra, amikor pelsőci Bebek Detre nádort Garay Miklós váltotta. Mindez persze a gyakorlat szemszögéből vizsgálva sokkal inkább politikai erőviszonyok függvénye, semmint jogi kérdésként tekinthető.

A sókamarak, a kunok és zsidók – ez utóbbiak, mint a kamara szolgálai – fölött újra megerősítik a korona joghatóságát, amelyek esetében sor került az elidegenítésre.⁶⁶ Amellett, hogy meghatározzák a pénz árfolyamát, a pénzverés jogát – szemben a nyugatias iránnyal –, illetve az arany és ezüst beváltásának jogát is a kamaráknak tartják fenn.⁶⁷ Ezzel együtt kimondják, hogy a kamara haszna, a szlavóniai nyestadó illetve az erdélyi ötvened a koronától el nem idegeníthető jövedelem, azt kötelesek fizetni még a király és a királyné is a birtokaik után.⁶⁸ A beszédett, ám a kincstárnak nem továbbított királyi adókat visszatartókat kötelezik a hiány pótlására.⁶⁹

3. Ország király ‘nélkül’ – Hunyadi János kormányzósága

A magyar sikerek hatására, illetve az Oszmán Birodalom kis-ázsiai konfliktusai következtében a szultán mindent megtett annak érdekében, hogy békét kössön a magyar féllel, amelyre részben a magyar udvar és a különböző érdekcsoportok (a legfőbb kedvezményezettek között Cilley Ulrik és apósa, Brankovics despota)⁷⁰ is hajlottak. Azonban szélesebb, részben magyar, részben nemzetközi politikai erők (pápaság, Velence) munkálkodtak azon, hogy ne legyen magyar–török békekötés, sőt egy nemzetközi összefogás keretében tegyenek kísérletet arra, hogy kiszorítsák az Oszmán Birodalmat a kontinensről.⁷¹ Mindkét álláspont mellett komoly érvek szóltak, hiszen a szultáni békeajánlat visszaadta volna az elmúlt évtizedekben elfoglalt várakat – köztük a kulcsfontosságú Galambócot –, továbbá a despotának Szerbiát, Ulászlónak 100 ezer

⁶⁶ *DRMH. II. 1444. évi IV. tc.*; pl. FRISS Ármin: *Magyar Zsidó Oklevéltár I. (1092–1539)*. Budapest, 1903. [a továbbiakban: *MZsO*] 71. Luxemburgi Zsigmond kiváltságot ad Garay Miklós macsói bánnak zsidók behozatalára Kőszegre és azok fölötti kizárólagos joghatóság gyakorlására (1393), uo. 142. Luxemburgi Erzsébet királyné pedig a pozsonyi zsidók tíz évi adóját és azzal együtt a joghatóságot is Pozsonynak adja (1441).

⁶⁷ *DRMH. II. 1444. évi VII., VIII. tc.* Pl. osztrák területeken bevett szokás volt, hogy pénzt vertek magánszemélyek is, ld. *Frangepán okl. I.* 329. Habsburg Frigyes római király kiváltságlevele Frangepán Istvánnak és utódainak, hogy bécsi súly szerint pénzt verhessen (1445).

⁶⁸ *DRMH. II. 1444. évi III. tc.* Az erdélyi harmincadvámra, az adókulcsra, illetve az adó beszédésére, a kedvezményekre, illetve a Hunyadi és Ujlaky vajdáknek a brassóiak számára kiadott kiváltságlevelének ‘kodikációjára’ (1443) vonatkozóan ld. PACH Zsigmond Pál: A harmincadvám Erdélyben és Havasalföldön a 15. század első felében. *Történelmi Szemle*, XL, 1998/1–2. 33–41.

⁶⁹ *DRMH. II. 1444. évi XVI. tc.* Az adók továbbításának elmaradása már korábban is probléma volt, ld. *Bánffy okl.* 446.; losonci Bánffy Dezső vajda és Bánffy István székely ispán Besztercéhez intéz parancsot a hátralékos adó beszállítása miatt, ld. *Zichy okl.* 51. Marczali Imre verőcei (fő)ispán a verőcei rendeket „*Vniuersis et singulis Nobilibus et alterius status possessionatis hominibus Comitatus de Vereuche*” szólítja fel a török elleni védelemi had „*exercitus pro defensione regni contra Turcos*” költségeire megszavazott adó befizetésére.

⁷⁰ PÁLOSFALVI (2000) i. m. 69. A béke alapvető Cilley-érdek volt, mert apósa (Brankovics) így kardcsapás nélkül visszakapja a területet, illetve megszűnne a Thallóciak hivatkozási alapja a zágrábi püspökség feletti kormányzósághoz.

⁷¹ ENGEL Pál: A szegedi eskü és a váradi béke – Adalék az 1444. év eseményeihez. In: GYURGYÁK János – PÓTÓ János – CSUKOVITS Enikő (szerk.): *Honor, vár, ispánság*. Budapest, Osiris, 2003. 214.

forint kárpótlást fizetne és szükség esetén rendelkezésére adna 25 ezer fegyverest.⁷² A békekötést követően azonban a háborúpárti csoport került fölénybe és ezzel a várnai tragédiát (1444) eredményezték, amelyben (illetve az azt követő hónapokban kezdődő/folytatódó polgárháborúban) az Ulászló-párti bárók tekintélyes része (Rozgonyi Simon egri, Dominis János váradi püspök és Báthory István volt országbíró (†1444), illetve Tallóci Matkó és Tallóci Jován bánok (†1445)) is elesett. Ennek kézzel fogható következményei voltak a politikai életben, hiszen a Zsigmond, Albert és Ulászló által folytatott politika – vagyis az új arisztokrácia felemelésére tett törekvés ezzel jelentős – csorbát szenvedett különösen, hogy az általuk birtokolt várak – szemben a Garay–Cillely liga tagjaival⁷³ – döntő részben javadalmas (egyházi és/vagy világi) birtokok voltak, amelyeket az uralkodók akaratából bírtak.⁷⁴ A(z) egykor óriási nemzetközi befolyással és kapcsolatokkal is bíró⁷⁵ Garay–Cillely liga annak érdekében, hogy korábbi befolyását az ország irányításában visszaszerezze, határozott lépéseket tett, amelyek – a királyi hatalom és a rend helyreállítása tekintetében az előző évben elért eredmények zórójelbe tételével – a konfliktusok (újra) kieleződésével járt.

Ulászló eltűnésével⁷⁶ a főhatalom birtokosának személye körüli bizonytalanság a jogéletben is érezte hatását, amelyet az 1445-ben összeült országgyűlésen⁷⁷ elfogadott dekrétum preambuluma is tükröz.⁷⁸ E szerint kitűztek egy időpontot azzal, hogy ha addig Ulászló nem kerül elő, akkor mindannyian Habsburg Lászlónak fogadnak

⁷² Az 1444. évi magyar–török váradi békéhez ld. KÖBLÖS József – SÜTTŐ Szilárd – SZENDE Katalin (szerk.): *Magyar békeszerződések (1000–1526)*. Pápa, Jókai Mór Városi Könyvtár, 2000. 180–184.

⁷³ A Garay–Cillely liga emblematikusabb tagjai által (Garayak 15, Cilleyek 17, Brankovics György 9, Kanizsaiak 8, Frangepánok 6, losonci Bánffyok 8, Lévai Csehek 5) magánkézben tartott várak száma megközelítette a 70-et. Ld. FÜGEDI Erik: *Ispánok, bárók, kiskirályok*. Budapest, Magvető, 1986. 327.

⁷⁴ Közülük is kiemelkedtek a délvídeken az ország védelmében kulcsszerepet játszó Tallóciak, akik 1437-ben (illetve rokonságuk, familiárisaik által) különböző jogcímenek 48 várat tartottak a kezükben, ennek megoszlását részletesen sorolja MÁLYUSZ (1980) i. m. 564. Az Ulászló-párt másik befolyásos családja a Rozgonyiak – szintén honor- vagy zálogbirtokként – 19 várat, ld. PÁLOSFALVI Tamás: *A Rozgonyiak és a polgárháború (1440–1444)*. *Századok*, 137. (2003) 897–928. Mindkét esetben megfigyelhető, hogy (egy idő után maga) Albert és Ulászló is – valamelyest ellensúlyozandó a Garay–Cillely liga magánhatalmát – arra törekedtek, hogy ezeket a várakat e családok (tagjai) magánkézbe vehessék, amely azonban nem segítette elő a királyi hatalom megerősítését.

⁷⁵ Az 1410-es években Piast Anna lengyel hercegnő Cillely Vilmos felesége, Cillely Anna lengyel (1402–1416), Cillely Borbála magyar (1405–1437) királyné, illetve a bosnyák Kotromanić-rokonság (Kotromanić Katalin Cillely Borbála anyja) révén egész közép-Európában mozgatták a politikai szálakat, azonban ez az 1430-as évekre már nincs, ennek egyik szimbóluma Cillely Borbála királyné már említett letartóztatása, illetve 1443-ban a bosnyák örökség átvételének Hunyadi János általi megakadályozása is.

⁷⁶ Ulászló életben létével kapcsolatos bizonytalanságot tükrözi továbbá az a körülmény is, hogy Ulászló öccse, Kázmér herceg és litván nagyfejedelem (1440–1492) csak 1447-ben foglalta el a lengyel trónt (1447–1492).

⁷⁷ HELTAI i. m. 244. „*Mikoron a Rákosra, a gyűlésbe jutott volna [Hunyadi], az urakkal tanácskozni és traktálni kezdte a király választása felől. És minnyájan megegyenesedének rajta, hogy László, az Albirt királynak a fia lönne magyar király*”.

⁷⁸ *Zala oklt.* 260. Az 1445 tavaszára meghirdetett országgyűlés meghívóit Széchy érsek, Héderváry nádor Hunyadi János és Ujlaky vajdák, illetve a veszprémi püspök nevében küldték meg (1445. febr.) a vármegyéknek, ahová a bárókat és a főpapokat személyesen a nemességet pedig követek útján hívják: „*vos praelati et barones personaliter, vos vero nobiles et alii certos ex vobis plena omnium vestrum facultate*

hűséget,⁷⁹ őt Habsburg Frigyes római király gyámsága alól a Szent Koronával és egyéb országrészekkel együtt kiszabadítják.⁸⁰ Elrendelik – szűkös kivétellel – az engedély nélkül épült erősségek lebontását,⁸¹ amelynek a valóságban persze nem sikerült érvényt szerezni. Az ország rendjének helyreállítása érdekében hat – majd később csatlakozott hozzájuk Giskra is – főkapitányt választottak.⁸²

Kimondták, hogy az Albert halála óta tett adományok függő hatályúak, azok csak László megerősítésével lesznek joghatályosak.⁸³ Az egyházi javadalmak éléről a világi kormányzókat eltávolítani, illetve azokat arra alkalmas egyházi magyar személlyel ren-

mittendo”. Hunyadi okl. 79. Széchy érsek és Héderváry nádor elnapolják az 1446 elejére összehívott országgyűlést (1445. dec.).

⁷⁹ HELTAI i. m. 244. „*Ez okaért közenséges akaratból felkiáltanak a gyűlésben a László királyt, ki azüdüben csak öttödik esztendőbe jár vala*”.

⁸⁰ *DRMH. II.* 1445. évi dekrétum előbeszéd. HELTAI i. m. 245. „*Kevés üdö múlva egybegyűté az urakat, és tanácskozáék vélek az országnak bírásáról és igazgatásáról. És az urak elejbe adá, hogy üdö volna meginteni a császárt a választott királynak és a koronának megadására. Egyenlő tanácsból választának ez okaért követeket, és azzokat bocsáták a császárhoz, és könyörgének néki az újonnan választott László királyért, hogy aszt allábocsátaná Magyarországba, hogy ott nevedkedék fel a magyarok között, és a koronáért*”.

⁸¹ *DRMH. II.* 1445. évi IV. tc. Nem érinti a rendelkezés a déli végvárat, illetve 5 belső erősséget (amelyek mindegyike Bebek, Marczali, Kompolthy és Ujlaky – azaz kivétel nélkül a valamikori Ulászló vagy Hunyadi-párti kézen vannak).

⁸² *DRMH. II.* 1445. évi V. tc. E szerint a volt Ulászló-párti Hunyadi János, Ujlaky Miklós, Rozgonyi György, guthy Ország Mihály, Szentmiklósi Pongrác, Bebek Imre személyében, akikhez társult még Giskra János is. Igaz, hogy a Hunyadi–Ujlaky liga befolyása az ország jelentős részére kiterjedt (ld. térképet a mellékletben), a névsor mégsem reprezentálja a fennálló hatalmi erőviszonyokat – hiszen abban a Garay–Cillely ligából egyetlen személy sem került be, Giskra maga Habsburg László rendíthetetlen híve volt ugyan de nem volt a Garay–Cillely liga tagja – következésképpen nem is volt alkalmas arra, hogy lecsendesítse az ellentéteket.

⁸³ *DRMH. II.* 1445. évi II. tc. Ezt a későbbiekben ugyan újra megerősítették, de annak érvényt szerezni továbbra sem tudtak.

delték betölteni,⁸⁴ amelynek persze nem sikerült maradéktalanul eleget tenni.⁸⁵ A király kiszabadításáig az ország kormányzását egy tanácsra bízta, amelynek saját pecsétet is vésettek.⁸⁶ Biztosították továbbá a bel- és külföldi kereskedők szabad kereskedelmi tevékenységét⁸⁷ – amely komoly nemzetközi méreteket öltött⁸⁸ – a vámok és harmincadok megfizetésének betartása mellett.⁸⁹ Az országgyűlési végzemények végrehajtása elsősorban a főkapitányokra hárult.⁹⁰ Hamar kiderült azonban, hogy a főhatalom ilyen szintű megosztása fenntarthatatlan, és az egy kézben való összpontosítása lenne ki-

⁸⁴ *DRMH. II.* 1445 évi XIV. tc. (a 'II. lex-Tallóci') E rendelkezést – amellet, hogy az ország keleti részén is volt rá példa, mint az 1442-ben a török betörés következtében elhunyt erdélyi püspök váraszeszi Lépes Györgyöt követően széküresedés („*sede vacante*”) miatt két évig kormányzó („*vicarius*”) állt a püspökség élén ld. *Teleki oklt.* 7. – nagy valószínűséggel a Garay–Cillei liga nyomására vihették keresztül, amely egyértelműen a Zsigmond utolsó éveiben kialakult – de Albert és Ulászló alatt is fennmaradt, különösen a délvidéki (kalocsai érsekség, zágrábi püspökség, illetve a vránai perjelség Tallóciak által (különböző módszerekkel) kézben tartott, ám azt megelőzően hosszú ideje Cillei-érdekeltségbe tartozó) – egyházi javadalmak kapcsán fennálló állapotokat volt hivatott megváltoztatni. Ld. ENGEL (1996) i. m. A kalocsai érsekséget Tallóci Frank szőrényi bán kormányozta (1435–1437), ahogy a váradi és a knini püspökséget is (1427–1435), majd azt követően a Tallóciak unokaöccse Korcsulai János (1435–1444), illetve maga Tallóci Frank mint kormányzó (1444), a zágrábi püspökséget pedig Tallóci Matkó (1433–1438) és Tallóci Péter (1436–1438) mint kormányzók, illetve később a szintén rokon Korcsulai Ábel mint adminisztrátor (1438–1439), majd annak halála után újfent Tallóci Matkó kormányzóként (1440–1444). A vránai perjelséget szintén Tallóci Matkó kormányzóként (1434–1439), majd öccse Tallóci Jován (1438–1444), a korbáviai püspökséget pedig a szintén rokon Korcsulai Vid (1434–1457). A Cillei–Tallóci vetélkedést részletesen elemzi PÁLÓSFALVI (2000) i. m.

⁸⁵ ENGEL (1996) i. m. Amíg a győri püspökség éléről a Frangepánok, Váradról Tallóci Frank, Veszprémből pedig győrgyi Bodó Miklós mint kormányzók távozni kényszerültek (1445) addig Rozgonyi Simon (†1444) után üresedésben lévő egri püspökségre ugyan kinevezték a rendek dóbröntei Himfi Tamást (1446. ápr.), de azt Rozgonyi György volt országbíró és pozsonyi (fő)ispán vette birtokba (1446) kormányzóként, a vránai perjelséget Tallóci Jovánt (†1445) követően pedig szentgyörgyi Székely János szlavón bán (1447), majd Kende János (1449) foglalta el kormányzóként.

⁸⁶ *DRMH. II.* 1445 évi XV. tc., A pecsétre hármashalmot és kettőskeresztet, köré pedig a „*Sigillum praelatorum, baronum et nobilium regni Hungariae*” feliratot vésettek ld. TEKE Zsuzsa: *Hunyadi János és kora.* Budapest, Gondolat, 1980. 139.

⁸⁷ A középkori magyarországi kereskedelemről lásd újabban: WEISZ Boglárka: *Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban.* Budapest, MTA BTK, 2012.

⁸⁸ *Hunyadi oklt.* 98. Rávilágít erre például Bécs és Nagyszében város közti szabad kereskedelmi egyezmény, illetve a vitás kérdések tekintetében a joghatóságról történő megállapodás (1447). A gazdasági-pénzügyi-kereskedelmi viszonyokról ld. részletesen legújabbban WEISZ Boglárka (szerk.): *Pénz, posztó, piac – Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról.* Budapest, MTA BTK, 2016.

⁸⁹ *DRMH. II.* 1445 évi XVIII. tc.; *Hunyadi oklt.* 75. Rozgonyi György és pelsőczi Bebek Imre felsőmagyarországi főkapitányoknak a felső részek nemességének és városok küldöttjeinek tartott közgyűlésen tesznek jelentést a lengyel kapitányok magyar kereskedőknek okozott károk megtérítéséről (1445. júl.). A magyar–lengyel kereskedelmi kapcsolatokba részletes betekintést enged legújabbban Stanislaw A. SROKA: *A középkori Bártfa és kapcsolatai Kis-Lengyelországgal.* Budapest, MTA BTK TTI, 2016. 79–151. Bártfa városának 1444 első félévében csak a harmincadból származó jövedelme 220 forint volt.

⁹⁰ *Hunyadi oklt.* 74. Rozgonyi György és pelsőczi Bebek Imre felsőmagyarországi főkapitányok a felső részek nemességének és városok küldöttjeinek tartott közgyűlésen a végzemény végrehajtását és betartását ígérték (1445. júl.).

vánatos, amelyet az ország akkori legnagyobb birtokokkal rendelkező befolyásos személye,⁹¹ Hunyadi János kezébe tettek le a rendek, annak kormányzóvá választásával.

A Zsigmond alatt – köszönhetően a király gazdaságpolitikájának⁹² – megerősödött városok⁹³ országgyűlésre történő meghívására a polgárháborús időkben szükségessé vált támogatásuk, Hunyadi János kormányzóságára pedig Habsburg Frigyes római király – mint Habsburg László gyámjának – az ország belügyeibe való avatkozásának kizárása érdekében volt szükség. Annál is inkább, mert közjogilag semmi nem indokolta a kormányzóság felállítását, hiszen annak mintájára, ahogyan Zsigmond⁹⁴ (és Ulászló maga is a hosszú hadjárat idejére,⁹⁵ illetve Erdélyben Hunyadi is⁹⁶) az uralkodói jogok jó részével felhatalmazott helytartókat külföldi tartózkodása tartamára, ugyanúgy meg lehetett volna oldani az ország kormányzását, kinevezések eszközölését stb., hiszen – a negyvenes évek közepétől a családi kötelekektől magát függetleníteni és közvetítő szerepet betölteni igyekvő⁹⁷ – Széchy Dénes esztergomi érsek és Héderváry Lőrinc nádor személye iránt a rendekben töretlen volt a bizalom. Azonban Frigyes nem törekedett a magyar rendek kívánságait, követeléseit (a Szent Korona és László király személyének kiadása, zálogolt várak, városok visszaadása) teljesíteni,⁹⁸ különösen nem hajlott volna egy helytartó-kinevezésbe belemenni.⁹⁹ Így a rendek Frigyessele, illetve az általa folytatott

⁹¹ Hunyadi 1446-ban kormányzóvá választásakor több mint négymillió katasztrális hold földbirtokkal rendelkezett. Ennek részletes megoszlását ld. a Mellékletben lévő táblázatban.

⁹² MÁLYUSZ Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon*. Budapest, Gondolat, 1981. 150–182.

⁹³ DRASKÓCZY István: *A 15. század története*. Budapest, Gondolat, 2000. 51–90. A középkor végére megközelítően 740 város volt, amelyből a jelentősebb 130-140, amelyek közül is a legjelentősebbek 30-40. A zsigmondi várospolitikát az 1405. évi dekrétum, illetve a budai jogkönyv (1405–1421) is szolgálta. A budai jogkönyv kapcsán ld. újabbban: BLAZOVICH László – SCHMIDT József: *Buda város jogkönyve I–II*. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2001.

⁹⁴ C. TÓTH Norbert: A király helyettesítése a konstanzi zsinat idején. Az ország ügyeinek intézői 1413–1419 között. In: BÁRÁNY Attila – PÓSÁN László (szerk): *Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Debrecen, 2014. 289–313. Ennek alapján Zsigmond távolléte tartamára helytartóul nevezte ki Kanizsai János esztergomi érseket, birodalmi kancellárt és Garay Miklós nádort konkrétan rögzített hatáskörrel, amelybe – a fő- és jószágvesztésben elmarasztaltak tekintetében való kegyelmezési jog és a hűtlenség címén a koronára szállt birtokok adományozása kivételével – lényegében az uralkodói felségjogok teljessége belekerült.

⁹⁵ Zala megye levéltárában maradt fenn egy oklevél, amelyben Széchy érsek, Rozgonyi Simon püspök valamint Hédeváry nádor mint a király (jobban mondva az ország) helytartója „*Dionisius cardinalis etc. archiepiscopus Strigoniensis, Simon de Rozgon episcopus Agriensis ac summus cancellarius regie maiestatis vicariusque et Laurencius de Hederwara palatinus et similiter vicarius regni Hungariae*” eltöltja a veszprémi püspököt és a káptalant egy bizonyos birtokból járó tized elfoglalásától (1443. dec.), ld. *Zala oklt.* 255.

⁹⁶ Érdekesség, hogy nem az alvajdákra (akikből volt bőven akkor: Vizaknai Miklós, Dengelegi Pongrác, Buzlai László, monoszói Csupor György) bízta Erdély kormányzását Hunyadi vagy Ujlaky, hanem egy kinevezett kormányzóra, ld. *Teleki oklt.* 10., 11. „*Lorandus Lepes de Waraskezy partium Transsilvanarum gubernator*”, „*domini Lorandi [Lepes gubernatoris] regni Transsilvaniae*”.

⁹⁷ KUBINYI (1993) i. m. 102.

⁹⁸ *Hunyadi oklt.* 77. A magyar rendek előterjesztésére Frigyes válaszol (1445. okt.).

⁹⁹ *Hunyadi oklt.* 80. Habsburg Frigyes a Bécsbe érkező magyar követségnek ad 50 napra ‘menlevelet’ amely László kiadatása ügyében érkezett (1446. márc.).

politikával szemben – több-kevesebb sikerrel, de – mind hazai, mind nemzetközi szintéren megpróbálták fellépni,¹⁰⁰ amelynek egyik állomása Hunyadi János kormányzóvá választása volt.¹⁰¹

A magyar rendek és Frigyes közötti ellentét fegyveres konfliktus(ok)ig fajult,¹⁰² amelyet később (1450) Hunyadi János bel- és külpolitikai kudarcok [Giskra elleni felvidéki csatározások, illetve maga Rigómező (1448)] következtében meggyengült (alku)pozíciója miatt békeszerződéssel zártak le. Ebben rögzítették, hogy László 18 éves koráig (azaz a tervek szerint 1458-ig) maradhat Frigyes gyámsága alatt –, aki ha arról lemond, akkor tájékoztatja Hunyadiat –, Frigyes összes magyarországi birtokait megtarthatja, az ellene fellépőket a kormányzó nem támogatja, cserében Frigyes sem ágál Hunyadi kormányzó ellen – aki László nagykorúságáig (1458) megtarthatja a kormányzói hivatalát –, továbbá nem segíti a kormányzó ellenségeit, illetve hogy sem háborút sem pert nem indítanak egymás ellen.¹⁰³

Az 1446. évi országgyűlésen Hunyadi kormányzóvá választásával egyidejűleg megállapították jogköreit is.¹⁰⁴ Kormányzóságának legitimitását és átmenti jellegét erősítő tükrozik kezdetben maguk a kormányzó által kiadott oklevelek is.¹⁰⁵ A kormányzónak biztosították a király jogosítványait, köztük az országgyűlés összehívásának,¹⁰⁶ illetve a privilégium-¹⁰⁷ és birtokadományozásnak a jogát, utóbit azzal a megkötéssel, hogy csak 32 (jobbágy)telekig adományozhat és azt is csak

¹⁰⁰ *Hunyadi oklt.* 156. A Bécsben az osztrák rendekkel összeült magyar karok és rendek a pápát szólítják fel, hogy a császári koronáért hozzá igyekvő Habsburg Frigyeset a Szent Korona, illetve a közös uralkodó illetve elfoglalt várak és egyéb birtokok visszaadására szorítsa, uo. 157. ugyanakkor kéréseik teljesítésre szólítják fel magát Frigyeset is, uo. 158.; a rendek a horvát rendeket értesítik követeléseikről, illetve felszólítják őket, hogy annak érvényt szerezni fegyveresen se késlekedjenek, ha úgy hozza a szükség (1452. márc.).

¹⁰¹ *DRMH. II.* 1446. évi I. tc.

¹⁰² *Hunyadi oklt.* 71. Habsburg Frigyes fegyverbe szólítja az osztrák rendeket a várható magyar betörés kivédésére (1445. márc.), uo. 86.; ahogyan később a stájer rendeket is (1446. okt.).

¹⁰³ KÖBLÖS József – SÜTTŐ Szilárd – SZENDE Katalin: *Magyar Békeszerződések 1000–1526.* Pápa, 2000. Osztrák–magyar békekötés Pozsonyban (1450).

¹⁰⁴ *Hunyadi oklt.* 81. Pozsony város követei a tervezett dekrétum szövegére előre követelt esküt ugyan megtagadták, de Hunyadiat megszavazták (1446. jún.).

¹⁰⁵ Feltűnik az okleveleken, hogy Hunyadi közjogi aktusait Habsburg László király nevében, rá hivatkozva hozza meg, ld. például: *Héderváry oklt.* 183. „*Nos Johannes de Hunyad pro illustrissimo domino Ladislao, nato condam Alberti domini regis, electo rege regni Hungarie gubernator et wayuoda Transsilvanus*” (1446. júl.), *Hazai oklt.* 352. „*Nos Iohannes de Hunyad Nomine et in Persona Incliti domini Ladislai Electi*” (1447).

¹⁰⁶ *Hunyadi oklt.* 154. Hunyadi az országtanáccsal együtt Pozsonyba hívja a nemességet, Szabolcs vármegyének írott meghívóban 2-3 nemes követ küldését kéri (1452).

¹⁰⁷ *LK.* 50–51. Hunyadi kormányzó Manini Odoardnak máramarosi (fő)ispánnak adja a rác despotától elkobzott biharmegyei birtokait és azokra pallosjogot adományoz (1450. márc.).

nemeseknek adhat¹⁰⁸ (azaz a nemesítés jogát nem bírja),¹⁰⁹ illetve akinek már adott, annak nem adhat újabb adományt, ha az meghaladná a fentebbi korlátot. A nagyobb értéket képviselő várak és városok tekintetében csak korlátozott joghatályossággal adhat, amelyhez a király megerősítése szükséges.¹¹⁰ Kimondták azt is, hogy a koronára háramlott birtokok tekintetében a rendelkezési joggal csak az ország rendes bírának vizsgálata és döntése után élhessen a kormányzó, amelyre a visszaélések kiszűrése miatt lehetett szükség.¹¹¹ A jövedelmek¹¹² és a pénzügyek tekintetében a mellé rendelt országtanáccsal együtt határozhat,¹¹³ ha azonban a jövedelmek meghaladják a kiadásokat, akkor a fennmaradó összeget a Szent Korona kiváltására illetve a végvárak kijavítására és fenntartására kell fordítani.¹¹⁴ Szabadon tartózkodhat továbbá a királyi és királynéi birtokokon, azoknak jövedelmét szedheti.¹¹⁵ Hunyadi aktívan kivette részét a

¹⁰⁸ *DRMH. II.* 1446. évi VI. tc.; *Hunyadi oklt.* 89. Hunyadi János új adománya egy nemesnek (1447), uo. 108. egy máramarosi magvaszakadt nemes koronára háramlott birtokát adja két nemesnek tanúsított vitéségükért (1448).

¹⁰⁹ *CJH. I.* 3. cím 6 §: „*Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katolikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következképpen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztetett birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országgal együtt a község a maga akaratóból, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következképpen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettől fogva Ő tőle ered minden nemesítés és e két dolog mintegy a viszonos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik. 7. § Mert a fejedelmet is csak nemesek választják, és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal.*”

¹¹⁰ *DRMH. II.* 1446. évi XI. tc., A gyakorlatból ld. Kivonatok Hunyadi János kormányzó okleveleiből. In: *Levéltári Közlemények.* Budapest, 1923. 1–2. [a továbbiakban *LK*] 12. Hunyadi Telkibánya királyi mezővárost a Rozgonyiaknak adományozza (1447. márc.), uo. 28.; két hívének adományozza Herderhely mezővárost (1448. jún.). E cikkely alapján tett adományok megerősítésére a király részéről valóban sor került a ‘bécsi fogságából’ történt kiszabadítását követően a Pozsonyban összeült országgyűlésen ld. *DRMH. II.* 1453. évi VIII. tc.

¹¹¹ *DRMH. II.* 1446. évi XII. tc. A gyakorlatban előfordult, hogy jogsértést követtek el a birtokok felkérése illetve adományozása tekintetében, ld. *Hunyadi oklt.* 118.: érvénytelenítenek egy Hunyadi kormányzó által elrendelt beiktatási aktust, mert az annak megtévesztésével (nem ismervén a latin nyelvet) történt (1450), Héderváry oklt. 205. Hunyadi – mint a latin nyelvben járatlan ember – tiltakozik egy tévedésből megerősített testvérré fogadásból eredő beiktatási aktus ellen, amely az ő sérelmére van (1450).

¹¹² *LK.* 68. Hunyadi kormányzó az Újvár és térségében szedett királyi harmincadot kormányzóságának idejére átengedi Lévai Cseh Péternek (1451).

¹¹³ *DRMH. II.* 1446. évi VIII. tc. *Hunyadi oklt.* 83. Hunyadi parancsa az erdélyi arany- és ezüstművelőinek, hogy a nyersércet csak a kolozsvári kamaráknál válthatják be, akit rajtakapnak e parancs megszegésén, az jószágvesztésre ítéltető (1446), uo. 138. Hunyadi kormányzó haszonbérbe adja Körösbánya bányabérét (1451), 169. Hunyadi János az országtanáccsal együtt határoz a pénzértékéről „*consilioque et consensu universorum Prelatorum et Baronum Regni Hungariae unam novam et stabilem per totum hoc Regnum currentem monetam fieri instituimus*”, illetve tájékoztatja Brassó városát és a Barcaságot, hogy azt a kolozsvári kamara szolgáltatja, az ezüstöt, aranyat az országból kivinni tilos (1452).

¹¹⁴ *DRMH. II.* 1446. évi XIV. tc. *Bánffy oklt.* 459. Hunyadi kormányzó a konvent útján felbecsülteti a megnevezett birtokok jövedelmét (1446).

¹¹⁵ *DRMH. II.* 1446. évi VII. tc.

közigazgatásból és az igazságügyi ügyvitelből is.¹¹⁶ Érdekesség, hogy a külsőségekre is adó Hunyadinak¹¹⁷ a rendek nem adták át Buda várát, hanem meghagyták Héderváry Lőrinc nádor kezén, azt csupán annak halála (†1447) után kapta meg Hunyadi.¹¹⁸ Az igazságszolgáltatás terén a hűtlenségi perekben, illetve a főkegyúri jog – amelyet a pápák a zavaros helyzetben igyekeztek maguknak vindikálni¹¹⁹ – gyakorlása során is az országtanáccsal együtt járhatott el.¹²⁰ Nyolcados törvényszéken csak a nádor, országbíró illetve két-két főpap és báró, illetve hat nemesi ülnök társaságában ítélkezhet, egyéb perceslelményeknél (tanúvallomás, előterjesztések stb.) egy-egy főpap és báró illetve két nemes ülnök is elegendő.¹²¹

Elvárták a kormányzótól, hogy tegyen rendet az országban és erélyesen lépjen fel a korona ellenségeivel szemben,¹²² amelyhez Hunyadi persze szövetségeket keresett. A városok¹²³ (és a nemesség) mellett¹²⁴ igyekezett maga mellé állítani [Frangepán,¹²⁵

¹¹⁶ LK. 37., 47. Számos oklevél fennmaradt, amelyben határigazításokat, hídépítést rendel el, uo. 49.; perhatalasztást rendel el Rozgonyi György pozsonyi (fő)ispánt illetően minden egyházi bíróság előtt, mert az pozsony védelmével van elfoglalva (1450).

¹¹⁷ Hunyadi oklt. 103. Hunyadi János sürgeti Pozsony város magisztrátusát, hogy a Rozgonyi Sebestyén (fő)ispán által neki ígért aranyozott hintót mielőbb küldjék el Budára, mert szüksége van rá ünnepi alkalmakkor (1447).

¹¹⁸ Héderváry oklt. 194. Az országnagyok átadják Hunyadinak Buda várát, amely Héderváry Lőrinc nádor halála után fiának, Imrénének őrizetében volt (1447. szept.).

¹¹⁹ FRAKNÓI Vilmos: *Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez*. Budapest, 1899. 17–20. A pápa önkényesen adományoz magyarországi egyházi hivatalokat (1445–1446 aug.). 26. A főkegyúri jog körüli vita rendezése érdekében felsőlindvai Széchy Dénes esztergomi érsek Rómában a pápák magyar királyoknak adott kiváltságleveleit is próbálta felkutatni, azonban azt – legalábbis V. Miklós pápa szerint – nem találták meg (1448). Hunyadi kormányzóvá választásával a rendek erélyes fellépése után azonban Miklós pápa csak a Hunyadi és az országtanács általi kinevezéseket erősíti meg, önkényesen javadalmakat már nem adományoz, ld. 21., 23–24., 29–30.

¹²⁰ DRMH. II. 1446. évi VI. tc. A kormányzónak azonnal lehetősége nyílt e jogosítványát gyakorolni, losonczy Bánffy Albertnek – akit egyébként a kúria már fej- és jószágvesztésre ítélte – a megölt vérdíjának és az okozott károk megtérítésének esetén megkegyelmezett, ld. Bánffy oklt. 458. „*Commissio domini gubernatoris in praesentia prelatorum et baronum*” (1446. jún 22. Pest).

¹²¹ DRMH. II. 1446. évi VII. tc.

¹²² DRMH. II. 1446. évi IX. tc. Hunyadi János parancsa az erdélyi alvajdának, hogy a hét szász város kereskedelmi útjain fosztogató rablókat fogja el, és azokat a szász városok bíróságai elé állítsa, hogy azok megbüntethessék azokat (1446).

¹²³ A városok jelentősen kivették a részüket a hadi költségekből, például Bártfa 1450-ben (nagy részét a Felvidék egy részét megszállása alatt tartó cseh Griska garázdálkodásai miatt) megnövekedett hadi költségek következtében megközelítően 700 forint deficittel zárta az évet (2236 frt bevétel és 2911 frt kiadás), ld. SROKA (2016) i. m. 65–66.

¹²⁴ Hunyadi oklt. 85. Hunyadi elengedi a pozsonyi magisztrátus kérésére a pozsonyiak bírságait, amelyet bárhol, bárkitől kaptak (1446), felhívja (104) egyúttal a nádort és az országbírót arra, hogy ne engedjék a pozsonyiakat – akik egyedül a tárnoki szék joghatósága alatt állanak – más bírói fórum elé idézni, ahogyan a vármegyék magisztrátusaihoz írott levelében (106) parancsolja, hogy az erdélyi szász városokba elszökött jobbágyokat erőszakkal el ne vigyék onnan, mert az a szász városok jogát sértene (1447), MZsO 145. Hunyadi a még Luxemburgi Erzsébet által Pozsonynak adott 10 évi zsidóadót újabb két évre a városnak engedi át (1449), uo. 146. majd a pozsonyiak minden tartozását elengedi, amely a zsidók felé áll fenn (1450).

¹²⁵ Frangepán oklt. I. 343. Frangepán Márton Hunyadi János kormányzónak hűséget fogad (1447).

(utóbbiak segítségével Hunyadi a nápolyi–aragóniai szövetséget igyekezett tető alá hozni)¹²⁶ Cilley,¹²⁷ Garay,¹²⁸ Rozgonyi¹²⁹], illetve maga mellett tartani (Héderváry,¹³⁰ Ujlaky,¹³¹ Pálóczy,¹³² Csáky¹³³) a leghatalmasabb bárókat és bárói családokat. Ennek jegyében érthető, hogy – a részben már kész tények és helyzetek¹³⁴ illetve valószínűsíthetően háttéralkuk és egyezségek bonyolult láncolata keretében¹³⁵ – a Zsigmond

¹²⁶ *Frangepán oklt. I.* 356., 358. Hunyadi János és Aragóniai Alfonz – Frangepán István közvetítésével – szövetséget kötnek a török ellen (1448). A Hunyadi János és Alfonso de Aragón nápolyi–aragón király közötti (köztük a magyar trónnal kapcsolatos) tárgyalásokra vonatkozóan ld. bővebben ANDERLE Ádám: Az aragón kapcsolat. *Történelmi Szemle*, 38. évf., 1996/4. 401–411. Hunyadi János komoly tárgyalásokat folytatott Alfonso de Aragón királlyal a magyar trón körül, és Hunyadi ajánlata szerint Alfonso megkapná a magyar koronát, az országot azonban továbbra is Hunyadi kormányozná Alfonso nevében, csakhogy királyi jogok teljességével. A magyar és az Aragón korona összekötésének politikai realitása a nagy távolság és a szűkös (leginkább török elleni balkáni küzdelem) közös érdekek okán bukhatott meg.

¹²⁷ *Hunyadi oklt.* 147. Garay László nádor bizonyoságot tesz Hunyadi kormányzó és Brankovics György rác despota közti egyezségről, illetve Hunyadi Mátyás és a despota unokája, Cilley Erzsébet közti házassági szerződésről (1451).

¹²⁸ WERTNER Mór: A Garaiak. *Századok*, 31. (1897) 902–938.

¹²⁹ KERESZTES Kálmán: A Rozgonyiak. *Turul*, 40. (1926) 19–27.

¹³⁰ *Héderváry oklt.* 183. Hunyadi megerősíti a Héderváryak és a magvaszakadt Tamásy János közti kölcsönös testvérré fogadást (1446. júl.), és azt joghatályában fenntartja, uo. 187.; a pozsonyi harmincadot Héderváry Lőrincnek adja (1447).

¹³¹ *Hunyadi oklt.* 122. Hunyadi János kormányzó, Ujlaky Miklós erdélyi vajda és bán, valamint Garay László nádor véd- és dacsözvetséget kötnek (1450).

¹³² *LK.* 25. Hunyadi megerősíti Pálóczy László országbíró kérésére a még Zsigmond királytól nyert kiváltáslevelet, amely mentesíti a kamara haszna alól Sárospatakat (1448).

¹³³ BÁRTFAI SZABÓ László: *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez I. Oklevelek (1229–1499)*. Budapest, Stephaneum, 1919. [a továbbiakban: *Csáky oklt.*] 381., 390. Hunyadi hűtlenség illetve magaszakadás következtében a koronára szállt birtokokat adományoz Csáky Ferenc bihari (fő)ispánnak és székelyispánnak (1446., 1448).

¹³⁴ ENGEL (1996) i. m. A várnai kudarcot követően új lendületet fogó Garay–Cilley liga kihasználva a Hunyadi–Ujlaky liga megrendült helyzetét sorra foglalta vissza a fontosabb javadalmakat, így a szlavón bánágból Cilley Ulrik kiszorította Tallóci Frankot (1444–1446) és önkényesen felvette (1445) a báni címet [amit majd Hunyadi rigómezei bukása után az országgyűlés is elismert (1448)] Garay László (Héderváry nádor fiától) Héderváry Imrétől (1442–1445) visszafoglalta (1445) a macsói bánágot

¹³⁵ ENGEL (1996) i. m. Míg az országbírói hivatal Pálóczy László (1446–1470) személyében) illetve az erdélyi vajdaság – kormányzóvá választásával a vajdaságról leköszönő Hunyadi helyébe lépő pelsőci Bebek Imre (1446–1448) – mellett a szörényi bánág (amely ténylegesen Hunyadi irányítása alatt báni cím nélkül) a tárnokmesteri Perényi János (1445–1458), a kincstartói guthy Országh Mihály (1440–1453) a főlovászmesteri Pálóczy Simon (1440–1456), az ajtonállómesteri Marczali János (1447–1449) maradt a Hunyadi-párt kezén, addig a dalmát–horvát és a szlavón bánágból egyszerre távozni kényszerülő szentgyörgyi Székely Jánost (1446–1448) a szlavón bánágot ténylegesen birtokló Cilley Ulrik mellett apja Cilley Frigyes is elismerték előbb szlavón (1447–1454), majd horvát–dalmát bánnak is (1452). További ilyen alkunak és engedménynek lehetett következménye a Rigómezőn elesett Bebek Imre erdélyi vajda helyébe a Garay–Cilley nyomásra vajdai hivatalt megszerző Rozgonyi János javadalomszerzése (1449) is. Több sikert értek el a Hunyadi-pártiak az egyházi javadalmak tekintetében, hiszen Héderváry László megkapta az (immár több mint két évtizede Rozgonyiak birtokolta) egri püspökséget (1447–1467), a Héderváry-rokonsággal bíró szekesői Herceg Rafaelnek sikerült megtartani a boszniai püspökséget (1444–1456) illetve megszerezni a kalocsai érsekséget (1450–1456), a még Ulász-

uralkodásának utolsó éveiben a hatalomból sorra kiszoruló Garay–Cillely liga tagjai fontos országos tisztségeket kaptak. Ennek egyik legszembetűnőbb szimbóluma, hogy Héderváryt (†1447) a nádorságban maga Garay László (1447–1458) követte. Külön kérdés persze, hogy milyen szerepe lehetett a nemességnek ennek a politikai ‘társbérletnek’ a felállításában. Azaz korlátozni kívánta-e a nemesség Hunyadi János hatalmát azzal, hogy a legfőbb közjogi méltóságot, a nádorságot a Garay–Cillely ligának juttatta.

Hunyadi a legteljesebb mértékben igyekezett megfelelni kapott hivatalának és a nemesség elvárásainak, főként a béke helyreállítása és az ellentétek lecsendesítése érdekében. A kormányzó aktív szereplője (maradt) az államéletnek, amelyet itineráriuma is kiválóan szemléltet.¹³⁶ Minden erőfeszítése ellenére azonban kaotikus állapotok uralkodtak az országban, hiszen a hatalmaskodások és a különböző bűncselekmények (birtok- és várfoglalások,¹³⁷ fosztogatások¹³⁸ stb.) igencsak megszorodtak, amelybe az is belejátszott, hogy azokat éppen a legnagyobb birtokosok,¹³⁹ vagy az ő megbízásukból mások követték el.¹⁴⁰ Az oligarchák politikai életből történő eltávolításának halvány kísérletére utal a dekrétum azon cikkelye, amely elrendeli a méltóságot viselő báróktól hogy letegyék hivatalukat,¹⁴¹ amelyre a valóságban – a meglévő politikai, gazdasági és hatalmi erőviszonyok közepette – természetesen nem kerül(het)t sor.¹⁴² Ennek el-

lő által kinevezett Jakabnak a raguzai (1444–1457) illetve a lengyel Labiszyn Máténak megtartani az erdélyi (1444–1461), Zeleméry Miklósnak megszerezni a nyitrai (1447–1457), a Hunyadi által támogatott szrednai Vitéz Jánosnak megtartani a váradi (1445–1465), Korcsulai Vidnek pedig a korbáviai püspökséget (1434–1457). Ezzel szemben a Garay–Cillely liga csak Veszprémet (Gathalóci Mátyás, 1440–1457), Vácot (Kecseti Agmánd Péter, 1440–1450) sikerült megtartani, továbbá megszerezni Durazzói Andrásnak a zenggi (1445–1457), illetve érvényesíteni a – Cillelyek egyértelmű érdekszférájába tartozó – zágrábi püspökségre vonatkozó igényüket (1440–1454), amelyet korábban Tallóci Matkó kormányzósága gátolt (1441–1444). Nem sikerült viszont a vránai perjelséget megszerezni, amelyet szentgyörgyi Székely János bán után szentgyörgyi Székely Tamás vett át (1450–1461).

¹³⁶ ENGEL Pál: Hunyadi János kormányzó itineráriuma (1446–1452). *Századok*, 118. (1984) 974–997. Ld. a Mellékletben az Engel által a térképen rajzolt útvonalat.

¹³⁷ *Héderváry oklt.* 211–212. Héderváry Lőrinc nádor végrendelete (uo. 162) szerint fiai beleegyezésével özvegyére hagy bizonyos várakat és birtokokat míg az nevé viseli, amit később (uo. 168) még kiegészítenek újabb birtokokkal azzal a záradékkal, hogy az özvegy halála után azok mind Héderváry Imrérre szállnak. A később indult perben kötött egyezséget meg nem tartva Héderváry Imre és Miklós az özvegynek jutott Ozorát fogják ostrom alá, amely ellen Garay nádornál tiltakoznak az özvegy gyermekei (1453), *Héderváry oklt.* 210. Az országtanács előtt tesznek panaszt a bárók Guthy Ország Mihály [az 1445-ben választott hét országos főkapitány egyike, több vármegye (fő)ispánja illetve főkincstartó (1440–1453)] ellen a pozsonyi vár kirablása (a becslések szerint 40 ezer ft értékű ingóság elvitele) miatt (1450). Ez utóbbira vonatkozóan ld. bővebben: PÁLOSFALVI Tamás: A pozsonyi vár elfoglalása 1450-ben. In: *Várak, templomok, ispotályok*. Budapest, Argumentum, 2004. 197–220.

¹³⁸ *Bánffy oklt.* 464. Az országnagyon a konvent útján idézik losonczy Bánffy Istvánt, mert a gyanú szerint az erdélyi püspök 28 szekérnyi sóját rabolta el (1447).

¹³⁹ *Bánffy oklt.* 457. A Báthoryak tiltakoznak a Bánffyak által rajtuk elkövetett hatalmaskodás miatt (1445), *Csáky oklt.* 388., 392. A káptalan jelenti az országgyűlésnek, hogy a Csáky Ferencet illető hatalmaskodás vádjá a vizsgálatot követően valóságnak bizonyult (1450).

¹⁴⁰ *LK.* 73. Hunyadi utasítja Rozgonyi Rajnald vajdát és Rozgonyi János székelyispánt, hogy vizsgálják ki a gyanú szerint a győri püspök kapitányai által elkövetett hatalmaskodást (1452).

¹⁴¹ *DRMH. II.* 1446. évi III. tc.

¹⁴² Ld. ENGEL (1996) i. m.

lenére a rendelkezés keresztülvitele és kimondása újabb kézzel fogható bizonyítéka a nemesség országos politikai szerepvállalása igényének. E mellett újra hangsúlyozzák, hogy a meghozott rendelkezéseknek érvényt fognak szerezni,¹⁴³ amely törekvés a következő évi dekrétum cikkelyeinek tükrében szintén csak a papíron maradt.

A karok és rendek a következő évben (1447) tartott országgyűlésen az előző évi dekrétumok irányvonalát követve részben a régiek megerősítésével, részben újabb elemekkel kiegészített dekrétumot adtak ki. Az új dekrétummal nem érintett korábbi dekrétumok rendelkezéseinek megtartását kívánták.¹⁴⁴ Szabályozták a királyválasztó országgyűlések ülésrendjét, a főpapok, bárók és a nemesség együttes ülését kívánván meg¹⁴⁵ – e rendelkezés talán összefüggésben állhatott Hunyadinak Alfonzo de Aragónnal folytatott tárgyalásaival –, továbbá megerősítették azt a korábbi rendelkezést, hogy évenként legyen országgyűlés.¹⁴⁶ Habsburg László uralmát biztosítandó mondták ki, hogy aki idegen fejedelmet az országba behív, az örök hűtlenség vétkébe esnék, és kegyelmet sem a királytól sem a kormányzótól nem nyerhetne, hanem csak – és ez is a nemesség megerősödésének és politikai tényezői mivoltának bizonyítéka – az országgyűlés hozzájárulásával.¹⁴⁷

Számos, az igazságszolgáltatást és ezzel együtt a vármegyét is érintő rendelkezést is hoztak. A hadjárat alatt elkövetett hatalmaskodás büntetést a hadjárat utáni első nyolcados törvényszéken rendelték tárgyalni¹⁴⁸ azzal, hogy azokat ott be is kell fejezni.¹⁴⁹ Már nem kizárólag a nádor kezdeményezésére, hanem a vármegye kérésére is köteles a kormányzó megengedni a nádornak, hogy közgyűlést hirdessen a vármegyében.¹⁵⁰ A hatalmaskodást elkövetőket rejtegető megbüntetését a vármegye hatás-

¹⁴³ *DRMH. II.* 1446. évi IV. tc.

¹⁴⁴ *DRMH. II.* 1447. évi XVI. tc.

¹⁴⁵ *DRMH. II.* 1447. évi XXVII. tc. Ennek legközelebbi gyakorlati megvalósulását Mátyás királlyá választásakor érvényesítették, a bárók és a főpapok ugyanis királyválasztó országgyűlésre hívták a rendeket nem sokkal Habsburg László halála után, ld. FRAKNÓI Vilmos: *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*. In: SZILÁGYI Sándor (szerk.): *A Magyar Nemzet Története IV.* Budapest, Antheanum, 1896. 176–177. Az országnagyok meghívójáról részletesebben ír újabban: NOVÁK Ádám: *Levelek Budáról Az országnagyok levelei a városoknak V. László halála után*. In: GÁL Judit – PÉTERFI Bence – VADAS András – KRANZIERITZ Károly (szerk.): *Miccae Mediaevales III. Fiatal történetesek dolgozatai a magyar középkorról és Európáról*. Budapest, ELTE BTK, 2013. 153–166.

¹⁴⁶ *DRMH. II.* 1447. évi XXVIII. tc. A vármegyei követek névsorát közli: ENGEL (1996) i. m. 511–526. A nemesség évenkénti országgyűlés tartására való igénye éppen annak megerősödését és komolyan veendő politikai erő létét bizonyítja (az 1447. évi országgyűlésen 123 vármegyei követ jelent meg).

¹⁴⁷ *DRMH. II.* 1447. évi XXXII. tc. A század végére megfordítják a jogosítványt, ugyanis akkor már nem csak a kegyelmezési, hanem a hűtlenségben való elmarasztalás általános jogát is – bár még előbb a királyi tanácsnak *CJH.* 1492. évi XIII. tc. majd azt követően nem sokkal – az országgyűlésnek vindikálják a rendek. *CJH.* 1495. évi III. tc., amelynek jelentős aktuálpolitikai okai – Ujlaky Lőrinc herceg tevékenysége – voltak akkor, erre vonatkozóan ld. FEDELES Tamás: *A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495)*. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2012.

¹⁴⁸ *DRMH. II.* 1447. évi XL. tc.

¹⁴⁹ *DRMH. II.* 1447. évi XV. tc.

¹⁵⁰ *DRMH. II.* 1447. évi II. tc.; Tolna 106. Hunyadi kormányzó levele Ujlaky Miklós és Garay László bánokhoz, illetve vicebánjaikhoz és Tolna vármegye magisztrátusához, hogy kikialtott közgyűlés

körébe utalják¹⁵¹ azzal, hogy a (fő)ispán és az alispán a szolgabírák nélkül nem vethet ki bírságot,¹⁵² és velük együtt is csak közgyűlésen, és nem is bíraskodhatnak csak a törvényszéken.¹⁵³ E mellett – bár nem sok sikerrel, de – eltiltják az (már Zsigmond uralkodása alatt elkezdődött folyamat)¹⁵⁴ örökös/örökletes (fő)ispánságok adományozásának gyakorlatát is.¹⁵⁵ Az egyházi javadalmak tekintetében felújítják a régi igényt, hogy azt csak a arra alkalmas magyar egyházi személlyel töltsse be a magyar király (ez esetben a kormányzó), a megüresedő javadalmat nem lehet felkérni Rómától,¹⁵⁶ csak a királyi (kormányzói) adomány után lehet megerősítésért folyamodni a Szentszékhez.¹⁵⁷

Felhatalmazták a kormányzót, hogy minden a királyt illető jövedelmet szedhessen,¹⁵⁸ illetve, hogy két esetben szedhessen rendkívüli adót: a lázadókkal és az ellenséggel szemben akkor, ha a főpapok, bárók serege nem elegendő az ország védelmére.¹⁵⁹ A nemesség adó- és beszállásolás alóli mentességének megerősítése mellett a kamara hasz-

(*proclamate congregationis*) módjára tartsanak vizsgálatot egy, a vránai perjel nevében felkért birtokok tekintetében (1446).

¹⁵¹ *DRMH. II.* 1447. évi VII. tc.

¹⁵² *DRMH. II.* 1447. évi XIX. tc. NEUMANN Tibor: *Bereg megye hatóságának oklevelei 1299–1526.* [A Szabolcs-szatmár-beregi Szemle Füzetek 3.] Nyíregyháza, 2006. [a továbbiakban: *Bereg*] 193. A (fő)ispán és a négy szolgabíró az idézés után a törvényszéken való meg nem jelenésért bírságot szab ki (1448).

¹⁵³ *DRMH. II.* 1447. évi XX. tc.; *Ugoicsa* 45. Vethésy alispán és a négy szolgabíró a törvényszéken lévő nemességekkel ítélik a vádlott fölött (1448).

¹⁵⁴ C. TÓTH Norbert: *Az örökös ispánságok Zsigmond király korában. Történelmi Szemle*, 53. évf., 2011/3. 467–477. Zsigmond ugrásszerű növekedést hozott az örökös/örökletes (fő)ispánságok számában, kezdve azzal, hogy a veszprémi püspökök Veszprém (1392), a nyitrai püspökök Nyitra (1394), Cilley (II.) Hermann pedig Varasd vármegye (fő)ispánságát nyerte (1399) a királytól. Adományozásának gyakorlata azonban különösen a dekrétum rendelkezését követően élte virágkorát, főleg Mátyás és a Jagellók alatt. Felhívja C. Tóth Norbert azonban a figyelmet arra, hogy az örökös/örökletes (fő)ispánságok egyes esetekben jól elhatárolhatóan hol a király saját akaratából (pl. Stiborok esetében), hol pedig kényszerből (pl. a pelsőci Bebek-család túlhatalmának következményeként) kerültek adományozásra!

¹⁵⁵ *DRMH. II.* 1447. évi IV. tc.; *Hunyadi okl.* 188. Hunyadi kormányzó a mosoni (fő)ispánságot adja Hédervárnak és örökösének (1447. jún.), uo. 190., amelynek alapján Lőrinc nádor halála után fiát, Imre macsói bánt be is iktatják a mosoni (fő)ispánságba (1447).

¹⁵⁶ A dömösi prépostság fölötti kegyúri jog kapcsán merült fel vita a Szentszék és Magyarország között, miután egy szerzetes azt magának kérte fel a Szentszéktől. Az ügyet részletesen tárgyalja FRANKÓI Vilmos: *A dömösi conflictus V. Miklós pápa és Hunyadi János kormányzó között. Századok*, 27. (1893) 385–397.

¹⁵⁷ *DRMH. II.* 1447. évi VI., XXXIII., XXXIX. tc. (azaz a ‘III. lex-Tallóci’). Kimondásának hátterében állhatott Tallóci Jován eljárása, amellyel a vránai perjelség kormányzóságát Ulászló királyt megkerülve kérte fel (1444) a Szentszéktől, ld. PÁLOSFALVI (2000) i. m. 68. A főkegyúri jogosítványt – illetve Róma számára a konstanzi zsinaton a bíborosok által (f)elvállalt (1417) kötelezettséget – egyébként a magyar királyok (és Hunyadi kormányzó is) töretlenül érvényesítették, ld. MÁLYUSZ Elemér: *A konstanzi zsinat és a magyar főkegyúri jog. Máriabesenyő-Gödöllő, Attraktor*, 2005. 14., 143.; FRANKÓI Vilmos: *A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig*. Budapest, MTA, 1895.

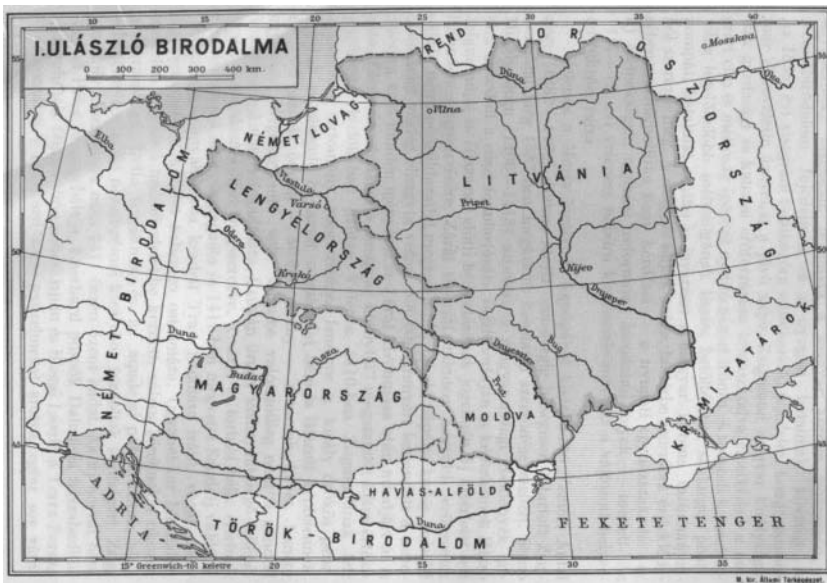
¹⁵⁸ *DRMH. II.* 1447. évi I. tc.; megtörtént ugyanakkor, hogy a királynak járó jövedelmet többek között éppen maga a kormányzó nem fizette be birtokai után, ld. C. TÓTH Norbert: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei II. (1387–1526)*. Budapest–Nyíregyháza, 2003. 480.

¹⁵⁹ *DRMH. II.* 1447. évi VIII., X. tc. Érdekeség, hogy a dekrétum nem említi e sorban a nemesség hadkötelezettségét, mint az egyik legfőbb közterhet. A nemesség politikai térnyerésének és politikaformáló

na és a tized – természetbeni – fizetésének módját is rögzítik. A pénz árfolyamát a kormányzó csak az országgyűlés hozzájárulásával határozhatja- és változtathatja meg.¹⁶⁰

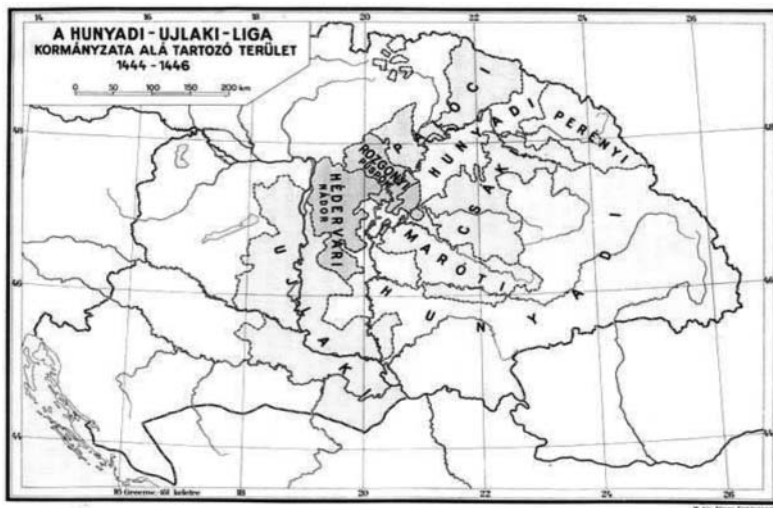
Melléklet

A térképek (Hunyadi itineráriumát kivéve), illetve a Hunyadi birtokait felosztó táblázat HÓMAN Bálint – SZEKFŰ Gyula: *Magyar Történet IV.* Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1928. művéből származnak.

tényezőként való szereplésének figyelemre méltó állomása, amikor a század végén a bárók és a főpapok hadkötelezettségét pontosan rögzítik (*CJH.* 1498. évi XX., XXII. tc.).

¹⁶⁰ *DRMH. II.* 1447. évi XXXV., XXXVI., XLI. tc. Az adó és beszállásolási alóli mentességet már az 1222-es Aranybulla rögzíti (*CJH.* 1222. évi III. tc.), amelyet később Werbőczy a nemesség négy sarkalatos joga (a primae nonus) között sorol fel. A természetbeni adófizetés tekintetében ugyancsak egyértelmű a régi rend – azaz az 1222-es Aranybulla (*CJH.* 1222. évi XX. tc.) – irányvonala melletti állásfoglalás. Ennek különösen az elinflált pénz miatt 1437-ben kirobbant Budai Nagy Antal vezette felkelés tükrében tulajdoníthatunk nagy jelentőséget.

Hunyadi János itineráriuma (1446–1452)

Hunyadi János birtokai kormányzóvá választásakor (1446)

Uradalom	Várak	Várak	Városok	Falvak	Hozzávetőle- ges terület kat. holdban	
		száma				
Hunyadmegyei uradalmak	Hunyad, Déva, Hacak, Váralja	4	6	139	240.000 k. h.	
Temes-aradi uradalmak						
Temesvári uradalom	Temesvár	1	2	14	580.000 k. h.	
Borzlyuki kerület	Borzlyuk	1	1	31		
Bozsori kerület	-	-	1	?		
Ikusi kerület	-	-	1	12		
Monostori kerület	-	-	1	?		
Suggyai kerület	-	-	-	15		
Zsupáni kerület	-	-	-	5		
Turdi kerület	-	-	-	15		
Komjáti kerület	-	-	1	1+?		
Solymosi uradalom	Solymos	1	1	98		
Világosvári uradalom	Világos	1	4	184		380.000 k. h.
Erdélyi uradalmak						
Torda megyében	-	-	-	9	30.000 k. h.	
Létai uradalom	Létavár	1	-	15	50.000 k. h.	
Bolkácsi uradalom	-	-	1	13	35.000 k. h.	
Tekei uradalom	-	-	1	7	30.000 k. h.	
Sajói uradalom	-	-	-	15	50.000 k. h.	
Görgényi uradalom	Görgény	1	1	26	145.000 k. h.	
Besztercei uradalom	Hunyadi-vár	1	1	25	650.000 k. h.	
Munkácsi uradalom	Munkács	1	4	33	150.000 k. h.	
Szatmár-Nagybányai uradalom	Asszonypataka	1	4	24	145.00 k. h.	
Debrecen-tokaji urad.	Tokaj	1	5	69	490.000 k. h.	
Mezőtúri uradalom	-	-	2	-	75.000 k. h.	
Hódmezővásárhelyi urad.	-	-	6	47	525.000 k. h.	
Szentandrás uradalom	-	-	1	13		
Csongrád	-	-	-	1	20.000 k. h.	
Szabadkai uradalom	-	-	4	3	235.009 k. h.	
Drávántúl és Dunántúl						
Szerémségi birtokok	Kölpény, Száva-Sz.-Dömötör, Szalánkemény, Zimony	4	3	1+?	10.000 k. h.	
Fejérvári uradalom	Fejérvár	1	-	13+?	35.000 k. h.	
Rácsai uradalom	-	-	1	?	10.000 k. h.	
Németújvári uradalom	Újvár	1	1	25	65.000 k. h.	
Trencsényi váruradalmak	Trencsén, Beszterce, Illava, Sztrecsény, Zsolna, Szúcsa, Oroszlánkő, Óvár	8	4	76	180.000 k. h.	
Összesen		28	57	930+?	4,130.000 k. h.	